UNIVERSITAS TARTUENSIS
Tartu Ülikooli ajakiri

DETSEMBER 2018, NR 11 (2477)

TARTU ÜLIKOOL

42% TÜ TÖÖTAJATEST POLE TERVISHOIUARSTI JUURES KUNAGI KÄINUD

VÕTAME KOKKU LÕPPEVA AASTA

INTERVJUU REKTOR TOOMAS ASSERIGA

VÄLISÜLIÕPILASTE JÕULUKOMBED

Tervis – kõige kallim vara

FOTO: ANDRES TENNUS

SANDRA SAAR
UT toimetaja

Ühel koosviibimisel mõni aasta tagasi pajatas mu kursuseõde oma tegusast töösuvest Ameerikas. Seepeale küsis teine sõber, kuidas tal neil kolmel kuul ka tervis vastu pidas. Kergitasime ülejäänutega kulme ja muigasime natuke, sest sellistest asjadest räägitakse pigem eakate inimeste kohtumisel kui üliõpilaste omal. Me oleme noored, mis meil sest tervisest ikka, mõtlesime toona.

Nüüd on veidi aega mööda läinud ja enam me nii kummaliselt selle küsimuse peale ei vaatagi.

Noorel on raske mõista, miks vanemad inimesed üksteisele sünnipäevaks ikka just tervist soovivad, kui klassikaliselt soovitakse eelkõige õnne. Ma ei taha nüüd kõlada nagu vanainimene, aga tõepoolest, mida vanemaks saad, seda rohkem hakkad väärtustama head tervist.

See kulunud ütlus, et kõike peale tervise ja armastuse saab osta, on ju tõsi. Kui ikka tervis kehv, kannatab ka kogu ülejäänud elu.

Sestap paneb imestama, et 42% ülikooli töötajatest ei ole kunagi käinud tervisekontrollis, kuigi see on väga lihtne samm, et saada rohkem teavet nii oma füüsilise kui ka vaimse tervise kohta. Tihti räägitakse, et haigusi oleks saanud paremini ravida, kui neile varem jälile oleks jõutud. Inimesed käivad liiga harva arsti juures.

Kui mind esimest korda töötervishoiuarsti juurde saadeti, mõtlesin ka esialgu, et eks see käik ilmselt ajaraisk ole. Aga ma eksisin. See on hea võimalus saada kindlust oma tervisliku seisundi kohta: tehakse vereproovid, kontrollitakse nägemist, kuulmist ja mida kõike veel. Ka vaimsele tervisele pööratakse tähelepanu.

Aga miks siis ei saadeta kõiki töötajaid tervisekontrolli? Osal instituutidel ei ole raha, osal inimestel ilmselt ei ole ka tahtmist.

Tegelikult on ju tervisekontroll kohustuslik ja selleks on raha ette nähtud, aga nagu selgub, ei kasutata seda seal, kus peaks. Töötajatel on aga õigus nõuda tervisekontrolli ja seda tulebki teha.

Paljud istuvad pidevalt arvuti taga, mis tähendab suurt koormust õlgadele ja silmadele. Minagi sain töötervishoiuarstilt teada, et õlavööde on pinges. Sain noomida, et kasutan sülearvutit – lauaekraan on kehahoiakule parem. Arst näitas ka harjutusi, mida peaksin tegema, et pinget õlgadest ära saada.

Minu jaoks oli see arstilkäik igati vajalik ja kasulik ning julgustan kõiki töötajaid nõudma oma tööandjalt tervisekontrolli.

UNIVERSITAS TARTUENSIS
Tartu Ülikooli ajakiri

Universitas Tartuensis on Tartu Ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaž 2800. • Kontakt: Ülikooli 18–102, 50090 Tartu; 737 5686, 5802 8827; ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Leia meid sotsiaalmeediast aadressil www.facebook.com/universitastartuensis.

Vastutav väljaandja Kristina Kurm, **peatoimetaja** Merilyn Merisalu, **toimetaja** Sandra Saar, **teabetoimetajad** Kady Sõstar ja Iris Herman, **keeletoimetajad** Külli Pärtel ja Heike Olmre, **kaanefoto** Pixabay.com, **küljendaja** Margus Evert, **trükk** Ecoprint. Universitas Tartuensise kujunduslahendused, kõik ajakirjas avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetus lubab neid kasutada ainult eelneval kokkuleppel koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisele. Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. **Kolleegium:** Maaja Vadi (esimees), Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul ja Egert Puhm.

11 **KOLUMN** Heaolu loomiseks on tähtis tegutseda ühiste väärtuste nimel

12 **PERSOON** Pärimusmuusik Silver Jusilo laulud tulevad elust enesest

16 **AKTUAALNE** Ülevaade 2018. aasta kõige tähtsamatest sündmustest Tartu Ülikoolis

18 **INTERVJUU** Rektor Toomas Asser tõdeb, et häid mõtteid on palju, paraku napib alati raha, et need korralikult teoks teha

22 **AKTUAALNE** Mika Keränen pani oma uue raamatu tegelased peahoonesse seiklema

24 **AKTUAALNE** Ülikooli rahvusvahelisim üksus ajab asju eesti keeles

28 **AKTUAALNE** Töötajatel on õigus nõuda tervisekontrolli

31 **TUDENGID** Välistudengite jõuludel ei astu tuppa jõuluvana ega pea sööma verivirsti

34 **TEADUS** Skisofreenia avaldub alles täiskasvanueas

38 **ETTEVÕTLUS** Idufirma 3Cular eestvedajad seisavad ringmajanduse leviku eest

41 **ELUKOOL** Kuidas pidada ühe haridusega tuhandet ametit?

44 **ESSEE** Uus tagasisidesüsteem peab olema üliõpilasesinduse arvates tudengite huvides

46 Järelehüüe, kaitsmised, stipendiumid, teated, tunnustamised ja juubeliõnnitlused

51 **KEELENURK** Miljon+ töörühm avab termini *kontaktõpe* tausta

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 4. jaanuaril 2019.

roheline trükis
Trükitud keskkonnateadlikus trükiettevõttes Ecoprint

Ain Heinaru

ÜKS MEETER ELU. 100 MÜÜTI GENEETIKAST

ISBN 978-9949-77-757-0, 368 lk. Hind kirjastuse e-poes 15 €

Käesolev raamat ülistab geneetilist maailmavaadet. Autor proovib panna lugejat mõtlema inimesest kui bioloogilisest objektist ning ühtlasi ka elust enesest ja inimese kohast ilmaruumis (Eestis). Autor esitab lugejale ka väljakutseid ning mõttemänge. Raamat kirjeldab ühe geneetikaprofessori mõttemaailma ja tema elufilosoofiat. Geneetika kui kaasaja n-ö raketiteadus on esitatud lugejale lihtsamalt ja arusaadavamalt, kui seda tehakse teaduskirjanduses. Raamat käsitleb sadat intrigeerivat alateemat, mis puudutavad teadust ja inimest, Eestit ja maailma, ning tänu sellele koorub üksikjuttudest välja bioloogi-geneetiku elukreedo. Bioloogi hingemaailmast tingitult esitatakse materjal põhimõttel, et loomulikud asjad pole häbiväärsed (lad *naturalia non sunt turpia*).

Sulev Kuuse

W. Struve 1, Tartu, 737 5945, tyk@ut.ee, www.tyk.ee

Teaduskirjastus aastast 1632

TARTU ÜLIKOOL kirjastus

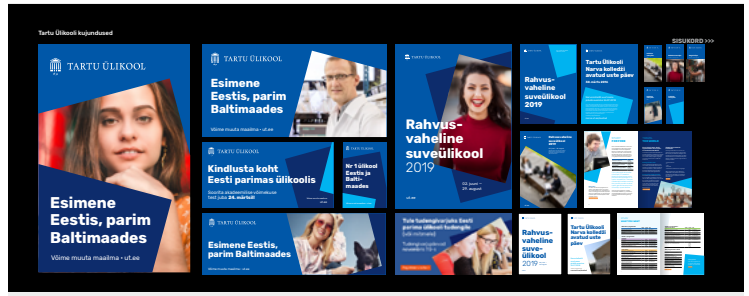

Novembri lõpus valmis stiiliraamat, kus on põhjalik ülevaade TÜ visuaalse keele elementidest ja nende kasutamise reeglitest. Vaatluse all on logo, värvid, kirjastiilid, fotod ja kujundus-laad üldmuljest kuni pisidetailideni.
Disainiagentuuri Fraktal ja TÜ turundustalituse koostöös valminud juhendi leiab siseveebist ja veebilehelt ut.ee/stiiliraamat.

Lahendused digimaailma muredele

November lõpus toimus TÜ Narva kolledžis rahvusvaheline konverents «Digital Youth 2018. Tulevik on nüüd», mis tõi kokku Eesti ja Põhjamaade noored ning noortevaldkonna asjatundjad, et leida üheskoos vastused digimaailma küsimustele.

Konverentsi ühe põhikorraldaja, kolledži sotsiaaltöö assistendi Maria Žuravljova sõnul lähtus konverentsi idee levinud arvamusest, et tänapäeva noored on pidevalt nutiseadmetes ja võrgus. Sageli nähakse seda probleemina, kuna pole täpselt teada, kuidas see mõjutab noorte tulevikku.

«Paljud muretsevad, et noorte digielu segab päriselu, kuid tegelikult kuuleme vähe noorte endi arvamuste ja vaadete kohta. Konverentsiga tahame anda nende mõtetele hääle,» ütles Žuravljova.

Noorte pakutud mõtetel ja lahendustel on suur kaal, sest need aitavad Narva kolledžis koolitada uusi noorsootöötajaid. Tänu Põhjamaade Ministrite Nõukogule jõuavad need ka rahvusvahelisele tasandile.

Noortel aitasid seada sihte teiste hulgas rahvusvaheliselt tunnustatud Soome programmeerija, lastekirjanik ja illustraator Linda Liukas, kelle ajakiri Forbes valis Euroopas tehnikavaldkonna 50 parima naise hulka, ja Soome haridustehnoloogia ettevõtte Mehackit Atelier tegevjuht Heini Karppinen.

Töörühmi juhtisid asjatundjad, kelle hulgas olid näiteks Youtube'i postitaja ja ettevõtja Victoria Villig, Haridus- ja Teadusministeeriumi e-teenuste osakonna asejuhataja Kristel Rillo ning SALTO noorte osaluse ja informatsiooni ressursikeskuse koordinaator Martti Martinson. ●

Koostöö-võrgustik

22. novembril otsustasid U4-võrgustiku nelja tippülikooli rektorid, et Tartu Ülikool võetakse võrgustiku viiendaks täisliikmeks.

Novembris kogunesid U4-võrgustikku kuuluva Genti, Göttingeni, Groningeni ja Uppsala Ülikooli esindajad Saksamaale Göttingeni, et tähistada võrgustiku kümnendat aastapäeva. Viienda täieõigusliku liikmena otsustati kaasata Tartu Ülikool. Jätkuvad läbirääkimised võrgustiku leppe ja uue nime üle.

Rektor Toomas Asseri sõnul on selles koostöös osalemine ülikooli jaoks väga tähtis. «Meil on ambitsioonikad eesmärgid nii ülikoolide põhitegevuse kui ka juhtimispraktika ühisel arendamisel. TÜ jaoks on huvitav ka õppida võrgustiku senistest kogemustest,» ütles rektor.

Võrgustik pakub avatud, lõimitud ja piirideta keskkonda tipptasemel õppe- ja teadustööks, toetades ülikooli liikmete senisest tihedamat liikumist partnerülikoolide vahel.

2008. aastal asutatud U4-võrgustik toetab väga paljudes vormides ja valdkondades koostööalgatusi hariduse, teaduse ning institutsioonide juhtimise alal. U4 tegevuses osalevad aktiivselt nii üliõpilased, teadlased kui ka ülikoolide juhid. ●

Akadeemiline meeskoor tõi Hispaaniast kulddiplomi ja esikoha

Tartu Akadeemiline Meeskoor osales oktoobri lõpus Hispaanias koorifestivalil «Canta al mar», kust naasti meeskooride kõrgeima kategooria kulddiplomi ja esikohaga.

Peale selle tunnustuse hinnati tartlasi folkmuusika kategoorias hõbediplomiga. Koorile oli see esimene konkurss noore peadirigendi Kuno Kergega, kelle sõnul seisnes selle põhiväärtus just koori ühise hingamise leidmises ja kokkukasvamises.

«Kui koori ühised pingutused ning eesmärgikindel tegevus saavad rahvusvahelisel areenil tunnustust, on see koorile ja lauljatele kindlasti väga oluline. Võimalus laulda hingematvalt kaunites ja suurepärase akustikaga kirikutes on omaette väärtus, millest saadud emotsioonid on erakordsed,» kinnitas Kerge.

FOTO: PEETER SÄÄLIK

MUUSIKAPROGRAMMI KÕRVAL OLI KOORILIIKMETEL VÕIMALUS TUTVUDA KOHALIKE KULTUURIVÄÄRTUSTEGA NING NAUTIDA VAHEMERE KÖÖGI SUUREPÄRASEID MAITSEID JA KODUMAAL OTSA SAANUD ILUSAT ILMA.

Seitsmendat korda Kataloonia mereäärses linnas Calellas toimunud festival «Canta al mar» toimus samal ajal autoralli maailmameistrivõistluste Kataloonia etapiga. Kuna festival lõppes laupäeva õhtul ja autoralli etapp alles pühapäeva pärastlõunal, plaanis koor sõita Salousse ning laulda Ott Tänaku ja Martin Järveoja võidu korral kohapeal Eesti hümni.

«Meil oleks olnud harukordne võimalus külastada rallivõistlust, aga kahjuks jäi see ära. Lohutuseks saime pühapäeva õhtupoolikul koos kohalikega osa Hispaania jalgpalli meistrivõistluste olulisimast kohtumisest FC Barcelona ja Real Madridi vahel,» rääkis koori president Peeter Veske.

Koorireis Hispaaniasse oli eelsoojendus novembri lõpus toimunud Eesti meeskooride võistulaulmisele. Gustav Ernesaksa 110. sünniaastapäevale pühendatud üritusel võitis Tartu Akadeemiline Meeskoor esimese koha ja sai eripreemia kohustusliku laulu, Riho Esko Maimetsa «Mu arm», esitamise eest. Nüüd valmistub koor 22. detsembri jõulukontserdiks Tartu Jaani kirikus. Jaanuari alguses antakse traditsiooniline uusaastakontsert Alatskivi lossis. ●

Tartu Ülikool nimetab viis uut audoktorit

Rahvusülikooli 99. aastapäeva aktusel antakse senati otsusel audoktori nimetus viiele professorile.

Silmapaistva panuse eest rahvusvahelisse folkloristikasse ja TÜ-ga tehtud viljaka koostöö eest nimetatakse folkloristika audoktoriks Ohio Osariigi Ülikooli professor, rahvaluuleteadlane Dorothy Noyes.

Õigusteaduse audoktoriks nimetatakse Oslo Ülikooli professor Kåre Lilleholt. Teda tunnustatakse TÜ õigusteaduskonnaga tehtud pikaajalise koostöö eest.

Sotsiaalteaduste audoktori nimetusega tunnustatakse Stanfordi Ülikooli demokraatia, arengu ja õiguskorra keskuse juhatajat, politoloogi ja sotsiaalteadlast Francis Fukuyamat, kes on avaldanud suurt mõju autoritaarsetest poliitilistest kordadest vabadele arusaamadele tänapäeva maailmast – tänu sellele võime tähistada ka Eesti Vabariigi ja Tartu Ülikooli 100. aastapäeva.

Turu Ülikooli ja Imperial College Londoni emeriitprofessor Ilpo Tapani Huhtaniemi nimetatakse meditsiiniteaduste audoktoriks, tänades teda väljapaistvate saavutuste eest endokrinoloogia- ja androloogiaalases teadus- ja arendustöös ning pikaajalise tulemusliku koostöö eest TÜ teadlastega.

Genti Ülikooli professor Frank Witlox nimetatakse akadeemiliste saavutuste, kõrgetasemelise teadustöö ja pikaajalise tulemusliku koostöö eest TÜ teadlastega geograafia audoktoriks. ●

Rakkudevahelise suhtluse uus ajastu

INAUGURATSIOON
TÜ kliinilise genoomika ja personaalmeditsiini professor Alireza Fazeli
4. detsembril kell 16.15 TÜ peahoone aulas

Keel on kahe indiviidi vahelise suhtluse vahend. Keele abil antakse edasi infot, tekitades vastuvõtjas reaktsiooni uue teabe suhtes. Keelel on mitu vormi: sõnad, märgid, tegevus või signaalid.

Me arvame, et meie esimene keel on emakeel, kuid tõenäoliselt eksime. Ammu enne seda, kui oskasime suhelda sõnadega, kasutasime oma emaga suhtlemiseks üht teist, ainulaadset keelt, tänu millele võtsid emad meid vastu, kaitsesid ja toitsid juba enne, kui siia ilma sündisime.

FOTO: ANDRES TENNUS

ALIREZA FAZELI.

Oma ingliskeelses loengus «Esimene keel, mida oskasin: rakkudevahelise suhtluse uus ajastu» arutleb Alireza Fazeli tõendite üle, mis kinnitavad selle esimese keele olemasolu, ning küsimuse üle, millised võiksid olla selle keele struktuur ja komponendid. Samuti küsib ta, kuidas selle keele mõistmine võiks meid aidata viljatusprobleemide diagnoosimisel või takistada vähkkasvaja rakkudel kehas ringi liikuda.

Alireza Fazeli töötab bio- ja siirdemeditsiini instituudi patofüsioloogia osakonnas ja juhib TÜ-s programmist «Horisont 2020» rahastatavat siirdegenoomika ja personaalmeditsiini projekti. Ta on õppinud Iraanis Teherani Ülikoolis veterinaarmeditsiini ja kaitsnud doktorikraadi 1996. aastal Hollandis Utrechti Ülikoolis.

Professor Fazeli teadustöö põhilised suunad on rakkudevaheline suhtlus, epigeneetika ja kaasasündinud immuunsus.

Peale mainekate teadusajakirjade on Alireza Fazeli oma uurimistööde tulemusi aktiivselt levitanud nii meediaväljaannete kui ka Youtube'i videoklippide ja avalikel näitustel esitatud kunstiteoste kaudu. Tema eesmärk on anda teaduse saavutusi edasi kõikidele arusaadaval moel, eriti selleks, et harida nooremaid põlvkondi ja innustada neid valima akadeemilist karjääri. Professor Fazeli loodab, et tema teadustöö muudab ka tavaliste inimeste igapäevaelu. ●

FOTO: ANDRES TENNUS

EELMISEL ÕPPEAASTAL VÕITIS KOLME REKTORI STIPENDIUMI MILDA DAILIDĖNAITĖ, KES KIRJUTAS MAGISTRITÖÖ KOHAFUNKTSIOONI VÄLJENDAMISE VÕIMALUSTEST EESTI JA LEEDU KEELES.

Kolme rektori stipendium

Maailma keelte ja kultuuride kolledž ootab 21. detsembriks kolme rektori stipendiumile kandideerijate kirjalikke võistlustöid.

Balti riikide keelte stipendiumi ehk nn kolme rektori stipendiumi asutasid 2017. aastal Tartu, Läti ja Vilniuse Ülikooli rektorid, et edendada eesti, läti ja leedu keele ning kultuuri õpetamist ja õppimist. Seda antakse välja kordamööda: eelmisel õppeaastal Eestis, tänavu Lätis ja järgmisel õppeaastal Leedus.

2000 euro suurusele stipendiumile saavad kandideerida nimetatud kolme ülikooli kõikidel õppekavadel ja -astmetel täiskoormusel õppivad üliõpilased, kes valdavad ühte Balti riikide keelt tasemel C1 ning teisi keeli vähemalt tasemel A2. Konkursil hinnatakse kandidaate kolmes voorus. Erilist tähelepanu pööratakse kandidaatide suulisele ja kirjalikule väljendusoskusele.

Esimeses voorus tuleb ette-antud teemadel esitada kolm kirjalikku tööd: üks eesti, üks leedu ja üks läti keeles. Esseede teemad ja tingimused leiab kolledži kodulehelt www.maailmakeeled.ut.ee/et/scholarship/est-lat-lit.

Tartu kohaliku kirjaliku vooru tulemustest teavitatakse osalejaid jaanuari esimese nädala jooksul. Teavitusega saavad osalejad ka järgmise vooru nõuded. Suuline voor toimub 22. jaanuaril.

Lõppvoor toimub 4. märtsil Riias ja seal osalevad kolme ülikooli parimad. Lõppvooru jõudnud üliõpilaste sõidu- ja majutuskulud katavad Tartu ja Läti Ülikool. Võitja kuulutatakse välja 5. märtsil Läti Ülikoolis.

Esimest korda anti stipendium välja eelmisel õppeaastal. Selle võitis TÜ eesti ja soome-ugri keeleteaduse tollane magistrant Milda Dailidėnaitė. Oma magistritöös uuris ta kohafunktsiooni väljendamise võimalusi eesti ja leedu keeles.

Dailidėnaitė omandas eesti keele Vilniuse Ülikoolis, läbides eesti ja leedu keele bakalaureuseprogrammi, ning jätkas eesti keele ja keeleteaduse õpinguid Tartu Ülikoolis.

Konkursitööd tuleb esitada TÜ maailma keelte ja kultuuride kolledži koordinaatoritele e-posti aadressil keeled@ut.ee pealkirjaga «Rektori stipendium eesti, läti ja leedu keele oskajatele». Kandideerima on oodatud ka eelmisel aastal osalenud üliõpilased (välja arvatud stipendiumi võitja). ●

Tudengid mõtlesid välja inimestele kasuliku ja loodusele kahjutu kreemi

TÜ loodusteaduste ja tehnoloogia õppekava üliõpilased töötasid välja loodusliku UV-kaitsevahendi tootmise viisi.

Novembris peetud rahvusvaheliselt sünteetilise bioloogia võistluselt (IGEM) hõbemedaliga naasnud TÜ tudengid tutvustasid Bostonis toimunud lõppvõistlusel oma lahendust, mis aitab vältida merevee saastamist.

Igal aastal jõuab maailmamerre ligikaudu 14 000 tonni päikesekaitsekreemi, mida inimesed on enne ujumist naha peale määrinud. Enamik kaubanduslikult toodetud päikesekaitsekreeme sisaldavad keskkonnale mürgiseid kemikaale, mis suurendavad vette sattudes järsult selle mürgisust ja ohustavad vee-elustikku.

TÜ üliõpilased leidsid keeruka küsimuse lahendamiseks inspiratsiooni tänavu avaldatud teadusartiklist, kus Florida Ülikooli teadlased kirjeldasid looduslikku UV-kaitset pakkuva molekuli MAA tootmist tsüanobakteris. UV-kaitseainete sünteesiks viidi pärmirakkudesse kahest organismist neli geeni.

«Keskkonnasäästlikke päikesekaitsekreeme on toodetud ka mujal, aga see töö on väga aegaNõudev ja kallis. Meie meetod on taskukohasem ja kiirem, sest toimeainet ei pea pärmseente ekstraktist eraldama, vaid neid saab kreemis kasutada koos. Pealekauba niisutab ekstrakt nahka ja muudab selle pehmemaks,» rääkis võistkonna juhendaja Ilona Faustova.

Ta loodab, et üliõpilaste ideest võiks saada kunagi päris toode. Näiteks 2011. aastal IGEM-i võistlusel peaauhinna võitnud projektist on välja kasvanud suur ettevõte, mille gluteenitalumatuse vastane ravim on jõudnud kliinilistе uuringuteni. ●

TARTU ÜLIKOOL

RAHVUSÜLIKOOLI 99. AASTAPÄEV

REEDEL, 30. NOVEMBRIL

kell 12
Rahvusülikooli 99. aastapäeva aktus Viljandi kultuuriakadeemias

kell 14.15
Ohio Riikliku Ülikooli professori, rahvaluuleteadlase, folkloristika audoktori (2018) Dorothy Noyese loeng „Whatever Happened to *Convivència*? Festival and Collective Performance From the Spanish Transition to the Catalan Crisis“ („Mis on saanud *convivència*'st? Festival ja ühistegevus Hispaania ülieminekuajast Kataloonia kriisini“) von Bocki maja (Ülikooli 16) auditooriumis 212

LAUPÄEVAL, 1. DETSEMBRIL

kell 12
Rahvusülikooli 99. aastapäeva aktus ülikooli aulas – akadeemiline loeng, ülikooli audoktorite ja doktorite promoveerimine, TÜ Rahvusmõtte auhinna üleandmine
Aktusel on sünkroontõlge inglise keelde. Aktus on kutsetega. Otseülekanne www.uttv.ee

kell 17
Ülikooli tõrvikurongkäik. Kogunemine Vanemuise 46 õppehoone ees

kell 19
Aastapäevaball Vanemuise kontserdimajas.
Lisateave ja piletiinfo: www.ball.ut.ee ja www.facebook.com

NELJAPÄEVAL, 6. DETSEMBRIL

kell 9.30
TÜ muuseumi aastakonverents „Kas me sellist (rahvus)ülikooli tahtsime?“ ülikooli muuseumi valges saalis

kell 15.30
Väljaande „Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi“ 46. numbri esitlus ülikooli muuseumi valges saalis

kell 16
Ülikooli varakambri uue näituse avamine ülikooli muuseumis

* * *

14.11.2018–14.01.2019 Viljandi kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili eriala lõputööde fotonäitus „Lendutõus“ ülikooli peahoone fuajees

STARTUP DAY

BALTIKUMI SUURIM ÄRIFESTIVAL

FROM ZERO TO HERO

23.—25. JAANUARIL TARTUS

startupday.ee

startupdayfest

Väärtuspõhine haridus Eestis aastal 2035

FOTO: MARILIIS PINTSON

MARGIT SUTROP
TÜ humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna dekaan

Praeguse Eesti probleem on, et meil valitseb lõhe deklareeritud ja elatud väärtuste vahel: selle vahel, mida väärtustame sõnades ning kuidas toimetame tegelikult.

Haridust ja teadust nimetatakse väärtusteks, aga rahastamine kahaneb. Oleme uhked oma teadlaste üle, ent rahvas eelistab imearste ja selgeltnägijaid. Doktorikraad ei maksa tööturul suurt midagi ning erasektori investeeringud teadus- ja arendustegevusse vähenevad.

Ka isikliku heaolu saavutamiseks on oluline, et inimene mõtiskleb väärtuste üle ning kujundab väärtushoiakud, mis võimaldavad elada head ja rahuldust pakkuvat elu. Kuna maailm muutub üha kiiremini ning määramatuse kasvades suurenevad pinged ja vaimse tervise häired, tõuseb terav küsimus, kuidas toetada nii õppijate kui ka õpetajate autonoomsust ja enesejuhtimisoskuste arengut.

Eestit ühendab Põhja- ja Lääne-Euroopa väärtusruumiga see, et lähtume ilmalik-ratsionaalsetest käitumisprintsiipidest. Eristume aga tugevalt selles, et eneseväljendusväärtused jäävad ellujäämisväärtustele alla. Ellujäämisväärtuste valitsemine omakorda pärsib majanduslikku ja sotsiaalset innovatsiooni ning ettevõtlikkuse ja tugeva kodanikuühiskonna arengut.

Mida siis teha? Heaolu ei teki iseenesest. Selle loomiseks tuleb töötada ühiselt: tähtis on tegutseda ühiste väärtuste nimel. Vaatame lootusrikkalt lasteaia, kooli või ülikooli poole, ent õpetaja ei tunne end väärtuskasvatajana kuigi kindlalt.

Seetõttu on TÜ eetikakeskus koos partneritega toetanud riikliku väärtusprogrammi toel haridusasutusi ja õpetajaid juba kümme aastat. Oleme näinud, et õpetajakoolituse, täiendusõppe ja nn kriitiliste sõprade abil on võimalik märgatavalt suurendada õpetaja pädevust ning oskust märgata olukordi, kus väärtused avalduvad. Oleme koostanud õpetajatele ja õpilastele dilemmapõhised väärtusmängud, mis võimaldavad arutleda väärtuste üle. Koos kasvatusteadlastega otsime viise, kuidas toetada õpetajate autonoomsust ja enesejuhtimisoskusi ning soodustada koolis kõigi osaliste koostööd.

Aastal 2035 on õpetaja peamine ülesanne olla õppijat toetav arengupartner, et saaks kujuneda õpitee, mis avab õppija potentsiaali. Õpetaja on ka ise aktiivne õppija ning omandab uusi teadmisi ja oskusi. Kuna üha olulisemaks muutuvad nn eluoskused ja vaimse tervise eest hoolitsemine, on kriitilise tähtsusega tugispetsialistide tegevus ning koostöö õpetajatega. Loodame väga, et TÜ aitab kaasa sellele, et meil oleks piisavalt asjatundlikke psühholooge, psühhiaatreid, sotsiaalpedagooge ja eripedagooge, kes suudavad diagnoosida probleeme varakult ja osutada õpilastele igakülgset abi, et nad saaksid oma potentsiaali arendada välja täiel määral.

> HEAOLU EI TEKI ISEENESEST. SELLE LOOMISEKS TULEB TÖÖTADA ÜHISELT: TÄHTIS ON TEGUTSEDA ÜHISTE VÄÄRTUSTE NIMEL.

FOTOD: 2 X OLIVER KUUSK

Pärimusmuusiku laulud tulevad elust endast

PERSOON

Silver Jusilo on Tallinna poiss, kes õpib parasjagu Viljandi kultuuriakadeemias neljandal kursusel pärimusmuusikat. Kolm aastat tagasi hakkas Jusilo kirjutama laule, mida saadab kitarriga. Nüüdseks on valminud paras hulk lugusid ning välja on antud oma minidebüütplaat, mille lood on inspireeritud kargetest rabas käikudest, kassist, hetkedest ja inimestest tema ümber.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Kui Silver Jusilo õppis Tallinna Arte Gümnaasiumi kümnendas klassis, rääkis sõber talle Etno laagrist ja soovitas seal kindlasti osaleda. Etno on rahvusvaheline muusikalaager, kus õpitakse kuulmise teel Eesti ja muude maade pärimusmuusikat. Peale Eestist pärit osalejate võtab laagrist osa inimesi lähemalt ja kaugemalt, näiteks isegi Uus-Meremaalt.

Etno laagrite kodulehel on kirjas, et paljudele on laagris osalemine elu muutev sündmus. Nii ka selle loo peategelase jaoks, sest sinna esimest korda sattudes kuulis ta lähemalt TÜ Viljandi kultuuriakadeemiast ja pärimusmuusika erialast, mille noormees lõpetab loodetavasti tuleval kevadel.

Laagri korraldajad ütlevad, et selliste laagrite oluline märksõna on *demokraatia*, mis tähendab, et kõigil on sõnaõigus. Eesti Etno demokraatia on Eesti moodi, sest tähtis on, et laagris mängitakse rohkem eesti lugusid ja välisosalejad saaksid eesti pärimuskultuuri kohta rohkem teada. Laagrites, mis toimuvad Kõpu mõisas, on tavaliselt kohal umbes sada inimest.

Kui üldjuhul õpitakse lugusid noodi järgi, siis laagris hoopis kuulmise järgi. Jusilo kirjeldas, »

» et kõigepealt mängib keegi muusikapala täispikkuses ette. Pärast seda võetakse lugu tükkideks ning üksikuid osi mängitakse eraldi senikaua, kuni kõik saavad hakkama. Lugu õpitakse pillirühmade kaupa: on eraldi keel-, klahv- ja löökpillid. Iga rühm harjutab omaette, ning kui kõigil on pala selge, pannakse kõik kokku ja salvestatakse ära.

Jusilole laagris meeldis. «Mõtlesin kohe, et ohoh, kas sellist asja on tõesti võimalik õppida päriselt ka ülikoolis,» rääkis ta, mis pani teda kultuuriakadeemia kohta rohkem uurima.

PIINLIK PILL

Noormees on õppinud kaheksa aastat akordioni. Kuna seda pilli oli õppinud ka tema ema ja see oli kodus olemas, siis panidki vanemad poja Nõmme Muusikakooli mängima just akordioni. Kui Jusilo nüüd päris aus on, siis ega talle ei meeldi tegelikult akordioni mängida ja pole eriti kunagi meeldinud.

Tuntud eesti laulja Tanel Padar rääkis kunagi ühes intervjuus, et pidi ka lapsena akordioni õppima, mille pärast tal oli hirmus piinlik, sest see olevat vanainimeste pill, mis otsitakse mõne vanaonu sünnipäeval välja ja mille järgi kogu sünnipäeva laudkond viisijupi üles võtab. Jusilo ütles naljatledes, et mõistab Padarit ja on isegi selliseid tundeid tundnud.

Sestap vahetaski ta ülikooli sisse saades akordioni hoopistükkis kitarri vastu. Katsed pärimusmuusika erialale tegi Jusilo aga siiski veel akordioniga.

Kitarri on ta õppinud mängima suuresti ise. Nõmme Kultuurikeskuses tegi ta endale selgeks algtõe, kuidas mängida akorde, aga edasi nokitses juba ise kodus.

Põhiliselt harjutas ta kitarrimängu Jaan Tätte lugusid mängides. «Jaan Tätte inspireerib mind väga. Ta on hästi lahe ja tema looming meeldib mulle tohutult,» lausus Jusilo.

Noormees meenutas, et kunagi isaga vesteldes ütles too, et oleks maru tore, kui poeg annaks välja ka päris oma plaadi. See mõte jäi teda kummitama ja selle aasta märtsikuus andiski pärimusmuusik välja oma esimese minidebüütalbumi, millel on viis lugu.

Kui plaan oli tehtud, et plaat sündigu, kulus kogu protsessile umbes kolm kuud. Otsuse hetkel oli valmis neli lugu, nii et tuli kiiresti meisterdada valmis ka viies. Viimase loona sai albumile pala nimega «Kassile», mille ta kirjutas oma kiisust ja mis on ühtlasi senimaani plaadi kõige tuntum lugu. Ühel kontserdil küsiti seda suisa viis korda järjest. Jusilo ise arvab, et ju siis on paljudel inimestel kodus üks hiirekuningas ja nad suudavad selle palaga samastuda.

> ESIMENE MINIALBUM ON JUSILO SÕNUL VÄGA ISIKLIK JA KIRJUTATUD ENDA ELUST.

Kuigi tänapäeval on palju muusikat internetis ja uuemates autodes pole isegi CD-mängijat, soovis Jusilo ikkagi füüsilisel kujul plaati, mis jätab oma jälje maha. Siiski saab tema lugusid kuulata ka Spotifys.

Enne, kui Jusilo otsustas, et plaat tuleb, ei olnudki ta väga teadlik, kuidas käib ühe albumi tegemine. Tagantjärele peab ta seda aga huvitavaks protsessiks. Enamjaolt tegeles noormees oma plaadiga üksinda ja kõigega tuli saada ise hakkama.

Kui laulud olid salvestatud ja miksitud, tuli mõelda ka plaadikujunduse peale. Samuti korraldas noormees viies linnas plaadiesitluskontserdid.

Esitluskontsertide korraldamisega tuligi esile üks aspekt, millega ei osanud algaja muusik arvestada: oli vaja rentida ka tehnika, sest muidu ei ole lavalt publikuni midagi kosta. Nüüd on ta selle võrra targem ja oskab edaspidi arvestada ka selle pisiasjaga.

Jusilo saab inspiratsiooni põhiliselt elust endast ning sellest, mida ta näeb ja kogeb. Esimene minialbum on tema sõnul väga isiklik ja kirjutatud omaenda elust. Praegu on muusikul kaks uut avaldamata lugu, millest üks on plaanis avaldada õige pea.

Kuigi ka noormehele endale meeldib Jaan Tätte, on teda teisedki just selle muusikuga võrrelnud. Jusilo arvas, et ehk on mõnetine sarnasus tõesti olemas. Nende mõlema laulud on rahulikud ja mõtestatud.

Eesti lauljatest meeldib talle veel Jüri Pootsmann, kelle head hääletämbrit toob Jusilo esile. Samuti on tema austuse ära teeninud Silver Sepp ja vennad Johansonid.

Peale eestikeelse muusika kuulab ta ka ingliskeelseid laule. Kui paljud Eesti noorema põlvkonna lauljad on otsustanud

SILVER JUSILO LOODAB, ET TULEVIKUSKI SAAB TA ÜHA UUSI LAULE KIRJUTADA, ALBUMEID VÄLJA ANDA NING SIIS JUBA KA TUURILE MINNA, ET NEID PUBLIKULE LÄHEMALT TUTVUSTADA.

muusikat teha võõras keeles, siis Jusilo jääb truuks emakeelele. «Eesti keel on väga ilus ja nüansirohke. See pakub palju võimalusi ja värvirohket kirjeldamist,» põhjendas ta.

Jusilo ütles, et kuna ta ei tunne end inglise keeles nii vabalt kui emakeeles, siis ei oskakski ta inglise keeles seada sõnu ritta niimoodi, nagu teeb seda eesti keeles.

IDEE ON OLEMAS

Noormehe laulud sünnivad peamiselt siis, kui idee, millest kirjutada, on juba pähe potsatanud. Niimoodi ta eriti ei oska, et mõtleb, et hakkaks kirjutama, ja lugu kohe tuleb. Siiski juhtus ükskord ka selline lugu: ta ärkas hommikul üles ja tundis kohe, et võiks kirjutada ühe loo. Nii sündiski lugu «Uni».

Kuna praegu on muusik lõpetamas ülikooli, ei ole ta viimasel ajal saanud mahti, et kirjutada väga palju uusi laule. Kui aga kiired ajad lähevad mööda, proovib ta ka uue muusika loomisele rohkem rõhku panna.

Viljandi kultuuriakadeemia on andnud muusikule tema sõnul palju, eelkõige aga vabaduse arendada ennast muusikaliselt, kompida piire ja katsetada uusi asju, näiteks salvestada päris oma esimene album. Seda peab ta väga suureks võimaluseks, mis sai paljuski teoks tänu koolile.

Kui ta mõtleb õpingute peale, siis olulisim õppetund, mille ta on neist saanud, on see, et ära jäta asju viimasele minutile. «Aga seda on kogenud vist kõik üliõpilased,» lausus ta.

Enne õppima asumist polnud Jusilol erilist aimu, kuidas muusikamaailm töötab, kuid ülikoolis olles on ta saanud tunduvalt paremini aimu, mida see endast kujutab.

Samuti on arenenud tema lavaline esinemine, sest seda peab pärimusmuusika erialal tegema õppejõudude kriitilise pilgu all palju. Siiski peab ta seda kõike väga toredaks ning õppejõudude tagasisidet kasulikuks ja arendavaks.

Lõpetuseks ütles Jusilo, et kõige rohkem on ta õppinud, et ära karda viia oma ideid ellu. Seda soovitab ta ka kõigile teistele.

2018
TÜ tegus aasta

2018. aasta oli Tartu Ülikooli jaoks raske, aga ka täis rõõmsaid sündmusi.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Ut aastat tuli kahjuks alustada rektor Volli Kalmu mälestades ja talle ajutist kohusetäitjat valides. Uus rektor Toomas Asser valiti aprillikuus erakorralistel valimistel.

Õppe- ja teadustöö ei saanud aga vahepeal seisma jääda. Aasta jooksul töötati põhjalikult ümber hulk õppekavasid ning muudeti need koostöös paljude partneritega varasemast sisukamaks ja ajakohasemaks. Tubli töö tulemusi kinnitavad rahvusvahelised täisakrediteeringud.

Aktiivselt tehti koostööd üldhariduskoolidega, korraldades neile põnevaid töötube ja loenguid. TÜ teaduskooli vahendusel ja toel said paljud andekad noored näidata oma oskusi rahvusvahelistel olümpiaadidel, kust toodi koju arvukalt medaleid ning rohkesti uusi teadmisi ja kogemusi.

Märgilise tähtsusega on ka eesti kirikuloo ja filosoofia õpikute valmimine ja avaldamine.

Igapäevatöö kõrval korraldasid ülikooli üksused sel aastal mitmes linnas põnevaid konverentse, mis aitasid kaasa teadus- ja õppetöö arengule ning võimaldasid tutvustada erialateadmisi rohkematele inimestele.

Eesti Vabariigi 100. aastapäeva tuules pidasid ümmargusi tähtpäevi mitu ülikooli üksust: ülikooli muuseum sai sel aastal 215-aastaseks, majandusteaduskond tähistas 80. aastapäeva, eripedagoogika eriala 50. aastapäeva ja psühholoogia instituut 50. tegutsemisaastat.

Sel aastal mõjutas kogu Eestit geenivaramu 100 000 uue geenidoonori projekt, mis muudab tänapäevast tervishoidu ja võimaldab pakkuda tulevikus meie inimestele paremat ja õigeaegset ravi.

Septembri lõpus avalikustas mainekas ajakiri Times Higher Education parimate ülikoolide värske pingerea. TÜ püsib kohal vahemikus 301–350 ja edukad oleme ka erialade edetabelites. Seda, kuidas meil läheb järgmisel aastal, näitab juba rahvusülikooli juubeliaasta.

Loe pikemat aastakokkuvõtet veebist: www.ajakiri.ut.ee.

Palju häid mõtteid

INTERVJUU

Häid mõtteid on palju, raha nende elluviimiseks aga alati ebapiisavalt – nii võib kokku võtta aastalõpuintervjuu rektor Toomas Asseriga. Ülikoolis otsitakse siiski võimalusi, et teadlased, õppejõud ja doktorandid saaksid õppe- ja teadustööle pühenduda.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Olete ametlikult rektori töökohustusi täitnud alates augusti algusest. Kas see töö on olnud umbes selline, nagu ette kujutasite?

Olen rektor ametlikult küll 1. augustist, aga tegelikult hakkasin juba pärast valimistulemuste teadasaamist teemadesse sisse elama ja Tõnu Lehtsaarelt kohustusi üle võtma.

Ma ei ütleks, et rektorina on mu päevakava tihedam kui kirurgina. Haiglas on tööpäev tihti palju pikem. Ülikoolis on võimalik enamikul nädalavahetustel puhata. Siin on vähem käredaid hetki, mis on näiteks valves oleva kirurgi igapäevaelu osa. Stressiaste on kindlasti erinev.

Rektoriamet on üsna vaheldusrohke. Kuigi arstinagi tuli vahel reisida, on nüüd tulnud päevakavasse selge Tartu–Tallinna–Tartu liin. Pealinnas toimuvad kohtumised teiste rektoritega ja riigijuhtidega ning mitmesugused üritused. Kõige suurem erinevus on aga kindlasti see, et rektoritööga seonduv on planeeritav ja prognoositav. Valves olev arst ei tea ju kunagi, millal on vaja näiteks öösel tööle kiirustada.

Millal te viimati pidite haiglasse tööle kiirustama?

Umbes kuu aega tagasi asendasin üht kolleegi. Ilmselt asendan ka edaspidi vajaduse korral kliinikumis kolleege, aga see kõik on veel vaid erandkorras ja saab peagi lõplikult üle antud. Võib-olla ei realiseeru kõik need asendamised ka operatsioonides.

> SEE, MILLISED ON LAUD, TOOL JA ARVUTI, ON TEISEJÄRGULINE VÕRRELDES KOLLEEGIDE MÕJUGA.

Mil määral arstikutse teid praeguses töös veel mõjutab? Kui palju muretsete näiteks ülikooli inimeste tervise pärast?

Tervise pärast tasub ikka muretseda ja selle eest hoolt kanda. Olen jõudnud käia kesklinna õppehoonetes, et näha, mis oludes ülikooli peahoones ja selle läheduses töötatakse. Koos kolleeg Aune Valguga oleme külastanud ka valdkondade otsustuskogusid.

Tundub, et ülikoolis on suhteliselt hea füüsiline töökeskkond, ja selles osas ei peaks muretsemiseks eriti põhjust olema. Mõned vanemad hooned vajaksid küll korrastamist ja see on ülikoolil lähiajal plaanis.

Arstina tean, et töökeskkond pole ainult füüsiline, vaid palju laiem mõiste. See, millised on laud, tool ja arvuti, on teisejärguline võrreldes kolleegide mõjuga. Inimeste tervist mõjutavad kaudselt ka asjad, mida näha ei saa: suhted töökaaslastega, psühhofüüsiline surve, stress. Sellele tuleb töötervishoius rohkem tähelepanu pöörata.

Ma usun, et tervise eest peaksid hea seisma kõik, nii noored kui ka vanemad inimesed. Muidugi ei ole kõik haiged, aga igal juhul on mõistlik oma tervist »

FOTO: ANDRES TENNUS

» jälgida. Olen enam kui kindel, et nii mõnigi inimene arvab oma tervise olevat parema, kui see tegelikult on.

Varasematel aastatel on korduvalt räägitud, et ülikooli juhtimine võiks olla kaasavam. Mida teie sellest arvate?

Oleneb, kuidas seda kaasamise taset määratleda. Rektor saab otseselt juhtida rektoraadi ja senati tööd. Rektoraadi koosseisus tehtud muudatuste eesmärk oli luua ühtne meeskond, kus kõik saaksid oma oskusi maksimaalselt rakendada.

Kaasamise näited on ka rektori ideehommik ja otsesuhtlus valdkondade dekaanidega. Arvan, et seni on kõik see toimunud dialoogina, kedagi pole kuulamata jäetud. Vähemalt ma ise tajun ja arvan, et praegu on kaasamist sobival kujul ja mõistlikul määral.

Oleme praeguseks rääkinud kolme valdkonna nõukogudega nende tööst. Meditsiiniteaduste valdkonnaga kohtumine jääb detsembrisse, aga olen juba varasemast seal toimuvaga tuttav. Plaanis on ka külastada kõiki kolledžeid. Samuti on kavas külla minna instituutidele.

Tahaksime üliõpilasi rohkem kaasata mitme suure projekti juures. Näiteks taotleme koos oma partnerülikoolidega projekti «Euroopa ülikool», et omavahel rohkem koostööd teha. See on kindlasti üks järgmiste kuude ja aastate suur ettevõtmine.

Mis on need teised põhiteemad, millega oma ametiajal tegelda plaanite?

Väga suuri, fundamentaalseid muudatusi me tegema ei hakka. Struktuurireform on jõustunud ja eelmiste rektoraatide tööst on vaja üle võtta suured projektid: karjäärimudel ja ettevõtluskoostöö arendamine. Alustame uue arengukava koostamist.

Teaduse ja hariduse rahastamine on miski, mis ei sõltu ainult meist ega ka Eesti kõrgkoolidest tervikuna, vaid suur osa on riigil. Et ülikooli jaoks on oluline õppetöö, siis on väga tähtis ka kõik sellega seonduv, alustades uuest õppeinfosüsteemist ja doktorantide staatuse tugevdamisest.

> PEAME VAATAMA, ET SAAKSIME DOKTORANTUURIST JÄRELKASVU NII TEADUSESSE KUI KA ETTEVÕTLUSESSE.

Õppeprorektoril on palju häid mõtteid, mida lähiaastatel teha, et vähendada õpingute katkestamist, aidata kaasa õppeedukuse paranemisele, suurendada õpirännet jne. Tahaksime välisüliõpilaste arvu suurendada ja enda üliõpilaste arvu suhteliselt stabiilsena hoida. Selle juures on oluline, et me ei lahjendaks oma tegevustoetust – seega vajab läbirääkimisi nii õppekohtade arvu kontrolli all hoidmine kui ka ingliskeelse õppe hinnastamine.

Alustame näiteks doktorantide staatusest. Selle tähtsust olete juba ammu rõhutanud; ka rektorivalimiste ajal ütlesite, et doktorantidesse tuleks suhtuda kui noortesse kolleegidesse, mitte tudengitesse. Mis selles vallas toimunud on?

Loomulikult tajun ma selle tähtsust. Peame vaatama, et saaksime doktorantuurist järelkasvu nii teadusesse kui ka ettevõtlusesse. Nooremteaduri positsioon annaks kindlust, et doktorant on teadlane, kes teeb oma doktoritööd. See on seotud doktorantuuri mõiste laiema muutmisega, puudutab nõudeid, korraldust, kavade mahtu, toetust jne.

Alates kevadest on selle poole juba samme astutud. Rektorite Nõukogu on ühisel arusaamisel, et doktorantide positsioon on oluline, ning Haridus- ja Teadusministeerium on selle ka uue kõrgharidusseaduse eelnõusse kirja pannud.

Muidugi on eraldi küsimus rahastamine. Me ei oska öelda, kui suure finantsgarantii selle idee elluviimiseks riigilt saame.

Ka ülikooli akadeemiliste töötajate seisundit ühiskonnas peaks parandama. Milles selle valdkonna probleemid praegu seisnevad?

Õppejõudude palgad sõltuvad meie tegevustoetuse mahust ehk sellest, mil määral riik õppetegevust toetab. Viimastel aastatel on tegevustoetus püsinud üsna muutumatuna, samal ajal kui hinnad ja palgad on mujal tõusnud. Praegu on õpetajate palk üldhariduskoolis sama suur või isegi suurem kui ülikoolis.

Kõik avalik-õiguslikud ülikoolid peavad praegu Haridus- ja Teadusministeeriumiga läbirääkimisi, et toetust suurendada, vastasel korral hakkab olukord mõjutama õppekvaliteeti. Keegi ei kahtle selles, et akadeemilise personali palka on vaja tõsta. Samal ajal tuleb vaadata ülikooli tervikuna: kui suurendame kogurahastuses õppejõudude palga osakaalu, võtame mujalt raha ära.

Praegu ei saa konkreetsetest arvudest rääkida, sest arutame mitmesuguseid võimalusi. Kui lepime koos dekaanidega kokku, mida teha, tuleme nende pakkumistega ka avalikult välja.

Mainisite enne karjäärimudeli arendamist. Seegi nõuab ju omajagu raha.

Karjäärimudeli idee on ühtlustada teatud etapist alates teadus- ja õppetööga tegelevad ametikohad ja nende nimetused: kahel esimesel astmel oleksid need eraldatud ja kahel kõrgemal astmel ühendatud. See võimaldab paremini kombineerida iga töötaja õppe- ja teadustöö panust. Lisaks loome karjääriraja võimaluse, mis annaks edukatele ja andekatele noortele pikaajalise kindluse, et neil on ülikooli sees arenguvõimalused.

Kui inimene on tubli ja vastab teatud tingimustele, saaks ta liikuda karjäärirajal edasi, kuni professuurini.

Praegu on need põhimõtted arutamisel, osaliselt sõltub see ka tulevasest kõrgharidusseadusest. Need arenemisvõimalused, aga ka akadeemilise karjääri lõpus emeriteerumise soodustamine, vajavad samuti motiveerivaid finantsstsenaariume. Loodan, et 2020. aastaks oleme jõudnud need eesmärgid saavutada.

> HARITUD INIMESED, KES VALDAVAD KEELT JA SAAVAD SIIN KESKKONNAS HAKKAMA, ON AINULT OODATUD.

Kui palju mõjutab seda riiklik rahastus?

Raha saaksime selle jaoks võtta kas tegevustoetusest või baasfinantseeringust – viimatinimetatu on ainus riigieelarveline eraldis, mis on viimastel aastatel siiski veidi suurenenud. Seis on keeruline, sest seoses institutsionaalsete uurimistoetuste perioodi lõppemisega on paljud jäänud rahata või töörühmade tulevik on ebakindel. Peame baasfinantseeringu rahast tekitama sildamisfondi, mille abil rahastuseta jäänud teadlasrühmi ajutiselt toetada.

Kui tahame karjäärimudelit rakendada ja samal ajal ka sildamisfondi abil teadusesse raha suunata, peame olema kokkuhoidlikud. Võimaluse korral peame lisaraha saamiseks kasutama ka muid võimalusi.

Näiteks milliseid?

Aasta alguses tööd alustanud grandikeskus on eri teadusrühmi rahataotluste ettevalmistamisel juba palju aidanud. Rahastusprobleemidest hoolimata ei peaks me meeleheitesse sattuma.

Tõenäoliselt on mõistlik ja vist ka vältimatu kaasata eraraha näiteks täienduskoolitusest. Ma ei ole veendunud, et see meie eelarvet väga palju kasvataks, aga oma osa oleks sellel kindlasti.

Kas seda eesmärki teenib ka võõrkeelse õppe suurem tasustamine?

Jah, see aitaks olukorda leevendada. Oleme võõrkeelsete õppekavade tasusid analüüsinud ja teame, et sellisel kujul ei saa asi jätkuda. Nõukogu andis meile ülesande võõrkeelse õppe sihtstipendiumide arvu vähendada ja seda me praegu järgemööda teemegi.

Eesmärk on, et võõrkeelsed kavad muutuksid üldjuhul isetasuvaks. Tallinna Ülikool on selle saavutanud ja ka Tallinna Tehnikaülikoolis on need suurel määral isetasuvad. Meil on see enam-vähem tasakaalus ainult ingliskeelses arstiõppes. Kindlasti jäävad erandid, mille puhul on põhjendatud pakkuda õpet ka inglise keeles tasuta.

Tartu Ülikool on välja öelnud, et soovib välisüliõpilaste osakaalu suurendada. Arvan, et ingliskeelse õppe korraldamine on sellega seoses vältimatu, seega peaks see olema tasuvam. Aga eestikeelsed õppekavad ei tohi selle tõttu löögi alla sattuda.

On ju veel üks variant: välismaalt tulevad Tartusse üliõpilased, kes tahavad tasuta õppida ja teevad seda eesti keeles.

See oleks väga teretulnud! Neid on ka praegu olemas ja võib-olla see osakaal tulevikus tõesti suureneb. Haritud inimesed, kes valdavad keelt ja saavad siin keskkonnas hakkama, on ainult oodatud.

Praeguste andmete kohaselt jäävad välisüliõpilastest Eestisse 20%, IT valdkonnas umbes pooled lõpetanutest. See osakaal võiks olla suurem. Püüame koos Tartu linnaga välisõppurite vastuvõtmise protseduuri ja lõimimist arendada. Tahame, et neil oleks siin hea õppida, elada, lapsi kasvatada. Usun, et kui suurendame välisüliõpilaste arvu, suureneb ka siiajääjate hulk.

Loe täispikka artiklit veebis: www.ajakiri.ut.ee.

FOTO: ANDRES TENNUS

MIKA KERÄNENIL TULI RAAMATUESITLUSEL PALJU AUTOGRAMME KIRJUTADA.

Lasteraamatu tegelased seiklevad ülikooli peahoones

ALMA MATER

Eesti laste südameid võitnud arvukate lasteraamatute autor ja Tartu linnakirjanik Mika Keränen on valmis saanud uue põnevusloo. Selle peategelased on kaks muumiat, kes lebavad tööpäevadel ülikooli kunstimuuseumi muumiakambris, nädalavahetusel aga seiklevad ringi ülikooli peahoones ja Tartu linnas.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Khaba ja Nebra pole tavalised lapsed. Nad on kaks muumiapoissi, kelle koduks on ülikooli peahoones asuv muuseum. Raamatu tegevus algab sellest, kui Khaba

eksib peajumal Zeusi reeglite vastu ega tohi sellepärast osaleda aulamängudel, enne kui teeb ühe südamest tuleva heateo. Aga see polegi nii kerge.

See ei ole pelgalt põnevusjutt öösel ellu ärkavatest muumiapoistest, vaid ka hariv lugu antiikaja jumalatest ja traditsioonidest.

PIKK ALGUS

Mika Keränen ütles, et raamatukaante vahele jõudnud muuseumiloo alguseks võib pidada 1993. aastat, mil ta tuli üliõpilasena Soomest Tartusse õppima.

«Ülikoolilinn Tartu on minu Oxford, Cambridge ja Sigatüügas. Olen maailma ülikoolilinnades käies avastanud, et Tartu meeldib mulle neist kõige rohkem, sest siin on kõik ehedalt säilinud, ja mul ei olegi vaja kuhugi kaugemale minna,» lausus Keränen.

Seda, kuidas ta just muumiapoiste looni jõudis, ei suuda kirjanik aga täpselt meenutadagi. «Ma ei tea, kas see on tärkav dementsus, aga tõesti ei mäleta, kas nägin und või tuli see kuidagi muud moodi,» naljatas ta.

Küll aga mäletab Keränen, kuidas ta läks esimest korda muuseumi teadusdirektori Jaanika Andersoni jutule, et küsida muumiatest kirjutamiseks luba. «Mul on hea meel, et Jaanika oli ideega päri, ja veelgi parem meel oli mul, et ta oli valmis vastama kõigile minu küsimustele. Neid oli palju,» rääkis Keränen.

Teadusdirektor Jaanika Anderson heitis nalja: «Kui näete, et kirjanik hakkab tihti muuseumis käima, siis ilmselt mõlgutab ta mõtet sellest üks raamat kirjutada.»

Ta meenutas, et nägi Keräneni muuseumis mitu korda, enne kui ükskord tuli muuseumi kassapidaja Andersoni juurde ja ütles, et Mikal on küsimus. Siis uuriski kirjanik, kas ta võiks muuseumist raamatu kirjutada.

«Mul on hea meel, et ülikooli kogud inspireerivad peale teadlaste ka loomeinimesi,» sõnas Anderson.

Teadlased on ülikooli muuseumi muumiate uurimiseks teinud laiapõhjalist koostööd. DNA-uuringute põhjal selgus eelmisel aastal, et tegu on täiesti ehtsate Vana-Egiptuse muumiatega, mis on pärit umbes 4.–2. sajandist enne Kristuse sündi.

Loo kirjutamiseks veetis kirjanik kunstimuuseumis palju aega, jälgides sealseid skulptuure ja muumiakambri asukaid.

«Vaatasin neid ja mõtlesin, mida nad seal teevad. «Ärgake palun ellu,» ütlesin ma neile. Kui tundus, et nad hakkavad midagi tegema, panin selle kohe kirja. Ma poleks ise nende ideede peale tulnud, kui siin ei oleks neid madusid, kujusid ja muumiaid,» jutustas Keränen.

Rektor Toomas Asser ütles raamatuesitlusel, et läks uuest teosest kuuldes kohe raamatupoodi ja soetas selle ka endale. «Mina ei teadnudki, et siin peahoones sellised asjad toimuvad, nagu raamatust lugeda saab. Vaatan suure ootuse ja ärevusega, mis siin veel juhtub,» ütles ta naljatledes.

Raamatus pole illustratsioone. Kirjanik põhjendas, et see tuleb austusest muumiate vastu. Ta leiab, et neisse tuleb suhtuda nagu surnutesse: ülima lugupidamisega. Seda mõtteviisi tahab ta edasi anda ka lastele. Teadusdirektor Jaanika Anderson on sama meelt.

KAS OLID PAIGAL?

Teadusdirektor tunnistas, et hakkas pärast Keräneni käsikirja läbilugemist ka ise muuseumi teise pilguga nägema. «Hommikul tööle tulles vaatasin kujusid ja mõtlesin, kas nad ikka olid öösel paigal ja kuidas neil läheb.»

Keränen on Tartu linnakirjanikuna koole külastades rääkinud lastele ülikooli kunstimuuseumis olevatest kujudest ja julgustanud lapsi minema peahoonesse nendega tutvuma. Ta loodab, et ka äsja ilmunud raamat äratab lastes huvi antiikaja lugude vastu. Kirjanik vihjas, et kunstimuuseumi kogud ja peahoone on pakkunud talle ainest veel mitmeks uueks looks, ja võib juhtuda, et «Khaba ja Nebra» on alles muuseumilugude sarja algus.

Raamatus «Khaba ja Nebra» on 160 lehekülge. Selle on toimetanud Kristina Lepist, kaanekujunduse on TÜ kunstimuuseumi musta kabineti seinamaalingu eeskujul teinud Marja-Liisa Plats ning väljaandja on kirjastus Keropää.

«Meie ühine keel siin on eesti keel!»

ALMA MATER

Alates oktoobrist on ajakirjas ilmunud keeleõppeteemaline artiklisari, kus saavad sõna Tartu Ülikooli välistöötajad ja kohalikud keeleasjatundjad.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

TIINA NAHKOLA, GERSON KLUMPP, ANDREA NAD, JUHA-MATTI ARONEN JA NIKOLAI KUZNETSOV TÕESTAVAD, ET RAHVUS EI MÄNGI EESTI KEELE ÕPPIMISE EDUKUSES MINGIT ROLLI.

Eesti ja üldkeeleteaduse instituudi soome-ugri osakond on ilmselt üks ülikooli rahvusvahelisemaid üksusi. Sakslane Gerson Klumpp, komi Nikolai Kuznetsov, ungarlannad Krisztina Tóth ja Andrea Nad ning soomlased Juha-Matti Aronen ja Tiina Nahkola on vaid osa sealsetest eri rahvuste esindajatest.

Lihtsam oleks loetleda osakonnas töötavaid eestlasi, sest nende üleslugemiseks piisab ühe käe sõrmedest. Ehkki kaks kolmandikku töötajatest on pärit mujalt, on nende ühine töökeel siiski eesti keel.

«Soome-ugri osakonnas räägime inglise keeles ainult siis, kui meil on väliskülalised, kes muid keeli ei valda. Igapäevane töökeel on ikkagi eesti keel, või siis ungari keel, mida ka peaaegu kõik meist räägivad,» ütleb osakonna juhataja, soome-ugri keelte professor Gerson.

Küll aga on ettevalmistamisel osakonna esimene ingliskeelne magistriõppekava, mis annaks võimaluse soome-ugri keeli ja kultuure õppida Lääne-Euroopast ja kaugemalt pärit välismaalastel, kellel see võimalus seni on puudunud. Igaks juhuks suhtutakse sellesse aga ettevaatlikkusega – peab olema kindel, et ingliskeelne magistriõppekava ei tule eestikeelse arvelt.

«Võiks olla tingimus, et õppima võib tulla küll ilma eesti keelt oskamata, aga õpingute lõpuks peaks olema võimeline eesti keeles õppima,» viitab Gerson.

Nii lühikese aja jooksul võib see aga probleeme tekitada ja eeldaks intensiivseid keelekursusi, et loengute sisust korralikult aru saada.

Kõige lihtsam oleks see ilmselt soomlastele. Tiina tuli Tartusse tööle kolm aastat tagasi eesti keelt oskamata, kuid õppis põhiasjad kohalike kolleegide kinnitusel selgeks juba esimese kuuga. Kolm semestrit käis ta töö kõrvalt keelekursustel ja ka praegu täiustab oma eesti keele teadmisi pidevalt.

HÄÄLDUS JUTU MÕTET EI SEGA

«Põhioskused aitas kiiresti omandada töö: siin on koosolekud eesti keeles, kogu töökeskkond on põhiliselt eestikeelne, nõu küsida sai nii kolleegidelt kui ka üliõpilastelt. Alguses oli see muidugi väga väsitav, sest kui kõigest aru ei saa, tuleb kogu aeg pingutada,» meenutab Tiina.

Kõige raskem olevat õige hääldus, eriti valmistavad peavalu vältevaheldus ja täpitähed. «Tavaliselt on nii, et kui saan uue inimesega tuttavaks, jõuan öelda kaks lauset, enne kui öeldakse: «Aa, te olete Soomest!» Aga sellest, mida ma öelda tahan, saadakse ikka aru,» muigab Tiina.

Teistel, kelle emakeel eesti keelega nii sarnane ei ole, on vaja rohkem õppida. Komimaalt pärit soome-ugri keelte lektor Nikolai tõdeb, et eesti keel ei ole sugugi lihtne: reegleid on palju, aga erandeid veel rohkem.

«Praegu tundub muidugi, et eesti keel on väga lihtne, sest ei mäleta enam, kui raske oli tegelikult alustada. Komi keel on eesti keelega võrreldes väga selge ja reeglipärane, erandeid on vähe. Eesti keele teisel ja kolmandal vältel ei tee ma siiani vahet. Meil ei ole näiteks ä-häälikut ja eriti raske oli alguses hääldada kombinatsiooni t + ä, näiteks sõnas «tänav»,» toob 1994. aastal Tartusse tulnud lektor näiteid.

Õppekorralduse spetsialist Andrea, kes on Eestis elanud alates 2000. aasta suvest, kinnitab, et täpitähtede õppimine on keeruline ka ungarlastele. Toonased keelekursuste õppejõud lohutasid aga poolnaljatades, et õ-häälikut ei oska ka saarlased õigesti öelda, nii et selle pärast ei tuleks üleliia muretseda.

Ungari keele külalislektor Krisztina meenutab, et tema suhtuski eesti keele rääkimisse algusest peale loominguliselt. Ungaris Miskolci Ülikoolis keelt ja kirjandust õppinud Krisztina pidi kohe esimesel kursusel valima, kas soovib ühe võõrkeelena õppida eesti või soome keelt. Valikut aitasid teha metshaldjatest ja seenekuningatest jutustavad eestikeelsed muinasjutud, mida eesti keele rühma õppejõud makilindilt mängis.

«See oli armastus esimesest kuulamisest. Õppisin veidi aega Tartus vahetusüliõpilasena ja pärast ülikooliaega käisin Eestis ka puhkamas. Kui siia tööle tulin, läksin oma eesti keelega julgelt tudengite ette. Usun, et nii »

» mitmedki üliõpilased tulid minu loengusse meelt lahutama, vaatama seda tädi, kes räägib naljakat eesti keelt,» naerab Krisztina.

VEIDI ERINEV TUTTAV KULTUUR

Juba 14 aastat Tartu Ülikoolis töötanud soome keele ja kultuuri assistent Juha-Matti sõidab tihti Eesti ja Soome vahet. Mõlemad kultuurikeskkonnad on talle väga tuttavad, ometi tekitavad laevareisid vahel segadust.

«Ma oskan mõlemas riigis kohalikuna käituda, aga üleminek ühelt teisele võib häirida. Sadamapiirkonnas ei kehti mingid reeglid. Kui Helsingis keegi trügib laevajärjekorras nagu eestlane või Tallinnas räägib mõni soomlane liiga kõvasti, tekib vahel tahtmine pahandada, et siin ei tehta nii. Kui sadamast välja saan, on jälle kergem. Eriti hea tunne on Tartusse jõudes – siin on kõik paigas,» võrdleb ta.

Ka Nikolai kiidab Tartu elu, millega ta ära on harjunud. Siia tulles oli kõik uus ja teistsugune, praegu tundub talle aga hoopis üle idapiiri Venemaale minek võõrana. Nõukogude ajal peeti Eestit teistest liiduvabariikidest euroopalikumaks. Saksamaalt pärit Gerson kinnitab, et praegugi on Eesti samasugune nagu muu Euroopa.

«Ütleme nii, et kui sõidan Berliinist Eestisse, ei ole mul tunnet, et sõidan kusagile mujale. Me oleme samas kultuuripiirkonnas, mingit suurt erinevust ei ole tunda ega näha. See teeb teistele eurooplastele siin kohanemise ilmselt üsna kergeks,» ütleb ta.

Inglise keelega saab siin igal pool hakkama, aga eeskujulik osakond paneb teistele välistöötajatele siiski südamele, et eesti keele oskamine teeb siinse kultuuriga kohanemise veelgi kergemaks ja annab elule hoopis uue värvi.

Nikolai selgitab, et eesti keelt oskamata võib jääda oma mulli, kus saab lähemalt suhelda ainult väikese hulga inimestega. Poes saab küll ilma sõnadeta hakkama, aga kultuuri sedasi täiel rinnal tarbida ei ole võimalik.

«Mina tunneks ennast küll natuke alaväärsena, kui ümberringi räägitaks mingit teist keelt, mida ma üldse ei mõista. Kui lähed Lätti, on ju natuke imelik olla, kui siltidestki aru ei saa,» toob ta näite.

> EESTI KEELT OSKAMATA VÕIB JÄÄDA OMA MULLI, KUS SAAB LÄHEMALT SUHELDA AINULT VÄIKESE HULGA INIMESTEGA.

Isegi tavalisele välisreisile minnes on hea ennast kohaliku keele käibeväljenditega kurssi viia ning samamoodi aitab eeltöö sujuvamaks muuta teise riiki kolimise.

Uue töö ja elukohaga kohanemine võtab nii ehk naa aega. Kui tööga kohe alustada, ei pruugi pärast pikka päeva keelekursustele minekuks üldse jaksu olla. Hea lahendus oleks keelt õppida juba enne teise riiki minekut või kohapeal enne töö alustamist.

KANNATLIKKUS TASUB KEELEÕPPES ÄRA

Tiina rõhutab, et võõrkeelt õppides tasub kindlasti olla kannatlik. Ka tal on päevi, mil on tunne, et ei oska üldse eesti keelt rääkida. Seda, et ta kunagi kõik eesti keele sõnad ja reeglite erandid pähe saab, ei usu ta nagunii, aga seda polevat tarviski. Iga päev õpib midagi uut ja see teeb keele omandamise ainult põnevamaks.

Andreagi püüab ennast pidevalt arendada ja käib selleks kursustel. Õppekorralduse spetsialistina on tal palju kirjatööd ja nii on palju kasu olnud näiteks ülikooli keelenõuniku korraldatud teksti koostamise koolitustest.

Enesekindlust ja sõnavara kasvatavad välistöötajate sõnul nii kirjutamine, igasuguste tekstide, sh subtiitrite lugemine kui ka kõige tavalisem rääkimine.

«Mina soovitaksingi kindlasti rohkem suhelda, aga inimesed on erinevad. Üks julgeb ilma grammatilise veendumuseta rääkima minna, teine mõtleb enne igaks juhuks kümme korda ja kui päris kindel ei ole, siis ei ütlegi midagi. Aga kui vähegi võimalik, aitab suhtlemine,» räägib Nikolai.

Osakonna juhataja Gerson soovitab teha motivatsiooni kadudes keeleõppes pausi, et lõpuks trotsi ei tekiks. Keeleõpe nõuab kannatust ja vahepeal oleks hea puhata.

«Minu kogemus on see, et keeleõpe on nagu laine: lähed edasi ja kõik läheb järjest paremini, aga siis tuleb langus ja tagasilöök. Mõnikord on päris raske, kui olen päeva jooksul rääkinud kolme keelt ja tahan õhtul e-kirja kirjutada, aga mingi sõna ei tule kuidagi meelde. Kuid siis tuleb järgmine laine, kus kõik on jälle hästi,» julgustab ta.

Loe täispikka artiklit veebis: www.ajakiri.ut.ee.

KEELEPOLIITIKA ALUS VÕIKS OLLA TEADUSPÕHISUS

10 aastat Taanis õppinud ja töötanud keeleõpetaja ning tõlkija Merike Jürna uuris Kopenhaageni Ülikoolis taani ja inglise keele vahekorda ning välismaalastest teadustöötajate keelekasutust ja -valikuid. Tema meelest on välismaalastele kohaliku keele õpetamisel kasu eelkõige teadus- ja vajaduspõhisest keeletoest.

Inglise keel on teadusmaailmas kõige tavalisem *lingua franca*. Ilmselt seepärast eeldatakse ka, et mingi aine õpetamine või õppimine inglise keeles ei erine millegi poolest sellest, kui teha seda emakeeles. Jürna viitab aga Rootsis tehtud uurimustele, kus võrreldi, kuidas õppejõud õpetas sama ainet rootsi ja inglise keeles.

«Ilmnes, et inglise keeles olid loengud aeglasemad ja nüansivaesemad ning üliõpilased õppisid neist vähem. Emakeelsed loengud olid aga sooravamad ja isikupärasemad ning andsid ainet edasi paremini. Järelikult on selles, kas õpid või õpetad ema- või võõrkeeles, ikkagi tuntav vahe,» ütleb ta.

Jürna meelest peaks õppetöö korraldajatel olema selge pilt, miks mingit kursust õpetatakse just valitud keeles. Kelle huvides on õppekeel tegelikult valitud ja kas tulemus on see, mida ülikool soovib?

Näiteks Kopenhaageni Ülikoolis loodi 2008. aastal rahvusvahelistumise ja paralleelkeelsuse keskus CIP (Centre for Internationalisation and Parallel Language Use), mis on nii teadus- kui ka koolituskeskus. Keskuse ülesanne on toetada ülikooli paralleelkeelsuspoliitika elluviimisel. Selleks kasutatakse teaduspõhist meetodit. Ülejäänud keelekoolidest eristabki CIP-d see, et kõik kursused on vajadus- ja teaduspõhised.

TEADUSPÕHISED KEELEKURSUSED

«Kui üks või mitu õigusteaduse üliõpilast plaanivad järgmisel aastal minna õppima Prantsusmaale, on neil võimalik koduülikoolis eelneval semestril õppida õigusteadlastele mõeldud prantsuse keelt, et kohaneda seal õppetööga paremini,» toob Jürna näite.

Kursustel oleneb fookus õppijatest. Näidete ja teemadena kasutatakse CIP kursustel just nende töökeskkonnas olulisi väljendeid, sõnavara ja olukordi. Individuaalkursuste kokkupanekule eelnes alati õppurite vajadusanalüüs.

Taani ja ka teiste Põhjamaade ülikoolid lähtuvad oma keelepoliitikas paralleelkeelsuse põhimõttest. See tähendab, et kõik kasutatavad keeled on võrdse tähtsusega ja sobivaim suhtluskeel valitakse olenevalt olukorrast. Näiteks peetakse koosolekut, kus osaleb mitmest rahvusest inimesi, ühes keeles, kuid osalejad võivad ennast väljendada ka oma emakeeles. Või siis antakse loengut ühes keeles, slaidid ja materjalid on aga teises keeles.

«Lähtepunktina on paralleelkeelsus hea algus, sest see loob võrdsust ega söö üht või teist keelt välja. Eestlastele võib see olla mõistena võõras, aga ülikoolidele ei ole mitmekeelsus tegelikult midagi uut. See on olnud kõrghariduses alati olemas, lihtsalt avaldub eri aegadel erinevalt,» ütleb Jürna.

Jürna arvates sõltub inglise keele ohtlikkus või mitteohtlikkus suuresti inimeste suhtumisest ja teadlikkusest. Loomulikult on võimalikke ohte, näiteks kohaliku keele sõnavara mitmekesisuse vähenemine. Samal ajal aga aitab ohtudest teadlik olemine neid vältida ka inglise keele kasutamise korral.

Skandinavistika osakonnas töötades ei taju Jürna küll inglise keele ohtu. Seda, millised on konkreetsed olud mujal Tartu Ülikoolis, ta ei tea. Inglise keele suurenenud kasutusest teeb talle rohkem muret hoopis see, et liiga palju kõrghariduse valdkonna otsuseid, ka keele kohta, tehakse ainult rahast lähtudes.

«Ma saan aru, et raha on oluline, aga peavad olema mingid väärtused, mida tasub hoida hoolimata kas või sellest, et sellega soovib tegelda väike rühm inimesi. Investeering inimestesse võib tasuda ära ka kümne või paarikümne aasta pärast,» lausub Jürna.

Loe täispikka artiklit veebis: www.ajakiri.ut.ee.

FOTOD: PIXABAY

Töötajatel on õigus nõuda tervisekontrolli

ALMA MATER

Oktoobrikuu seisuga ei ole 42% kõigist ülikooli töötajatest kordagi käinud töötervishoiuarsti juures. Nii mõnigi kord jääb tervisekontroll rahapuuduse taha.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Töötervishoiuarsti tehtava tervisekontrolli peamine eesmärk on hinnata töötaja terviseseisundit ja töötingimuste sobivust tema jaoks. Oluline on ka eesmärk avastada võimalikult vara tervisehäired, mis võivad olla seotud töökeskkonnaga. Probleemi varajane avastamine aitab vältida töötaja tervise edasist halvenemist.

Ülikooli personaliosakonna juhataja Kristi Kuningas ütles, et töökeskkond avaldab meie tervisele paratamatult mõju, sest veedame suure osa oma ärkveloleku ajast tööl.

Töötervishoiuarsti juures tehakse töötaja üldine tervisekontroll, sh kontrollitakse nägemist, ja seal tuleb käia iga paari-kolme aasta tagant. Regulaarselt arstil käies on võimalik hinnata, kas aja jooksul on midagi muutunud.

Arstikeskuse Qvalitas peaarsti dr Toomas Põllu sõnul on töötervishoiuarsti tehtavad läbivaatused ainukesed süsteemselt korraldatavad tervisekontrollid. Nende käigus on võimalik avastada haigus varajases staadiumis ja suunata patsient edasistele uuringutele. «Igast kümnest läbi vaadatud patsiendist kahel leiame tervises midagi sellist, mis vajaks edasi uurimist, ja neist ühel diagnoos ka kinnitatakse,» ütles ta.

Põld toonitas, et kutsehaiguste vähene ennetamine avaldab halba mõju nii töötajatele endile kui ka ühiskonnale tervikuna, sest tekitab töövõime vähenemise tõttu tohutuid kulutusi sotsiaalkindlustussüsteemi jaoks.

Tööinspektsiooni viimaste aastate järelevalvetöö näitab, et töötajate tervisekontrolli korraldus on Eesti ettevõtetes üks sagedasemaid probleeme. Kahjuks kasvab ka töökohal toimuvate terviserikkest põhjustatud äkksurmade arv.

Kristi Kuninga sõnul on arstilt saadud andmed tähtsad nii töötaja kui ka tööandja jaoks. Tööelu kestab kaua ning kui inimene vanemas eas haigestub, on võimalik hinnata, kas vaevused on põhjustatud töökeskkonnast ja kas tööandja on püüdnud riske vähendada.

KORRAPÄRATUS

Selgub aga, et ülikooli eri üksustes suunatakse töötajaid tervisekontrolli väga erineval määral ja korrapäratult. Kuigi töötervishoiuarsti juures käimine on kohustuslik, seab raha omad piirangud ja nii on selgunud, et 1503 ülikooli töötajat ei ole kordagi tervisekontrollis käinud. Ühe inimese tervisekontroll maksis 2018. aastal tööandjale 50 eurot.

Ülikooli eelarves on töötervishoiukulud üksuste kanda. Kuninga sõnul tähendab see, et üksuste eelarves on kindlaks määratud tegevuskulud ning juht saab valida, milleks »

» raha kasutada. «On juhtide otsus, kas nad ostavad uue arvuti või saadavad töötajad tervisekontrolli,» lausus ta. Kõrgemalt tasandilt ei saa keegi suunata, milleks tegevuskuludeks ette nähtud raha täpselt kasutatakse.

VAADE TULEVIKKU

Arsti juures käimine on Kuninga veendumuse kohaselt aga investeering tulevikku. «Meil on valik, kas kasutame raha kohe praegu mõne asja või tegevuse jaoks või vaatame tulevikku ja hoolitseme oma töötajate eest,» lausus ta.

Kuidas siis käituda, kui juht ei soovi saata oma töötajaid tervisekontrolli, kuigi töötajatel on tegelikult selleks õigus? Kuningas soovitab oma juhiga rääkida ja anda märku, et tervisekontroll on tähtis.

Mõnes üksuses on personaliosakonna juhataja sõnul aga hoopis vastupidine olukord: töötajad ise keelduvad tervisekontrolli minemast ja usuvad, et perearstil käimisest piisab. Sellist arvamust on siiski aina vähem ja sel juhul peab juht töötajale selgitama, miks tööga tervishoiuarsti juures käimine on vajalik ning kuidas see on ka töötaja huvides. Kui töötajal tuvastatakse töökeskkonnast tingitud tervisekahjustus ja leitakse, et see on seotud tööga, mida ta teeb või on teinud, kuid tööandja ei ole tingimuste parandamiseks vaeva näinud, võib tööandjalt nõuda ravikulude hüvitamist. Kuninga sõnul on selliseid juhtumeid ülikoolis ette tulnud ja praegugi makstakse hüvitist mõnele inimesele, kes on saanud 1980. aastatel ülikoolis töötades tervisekahjustuse.

> PERSONALIOSAKONNA JUHATAJA RÕHUTAS, ET OMA TERVISE EEST PEAB IGAÜKS ISE HOOLT KANDMA.

Personaliosakonna juhataja rõhutas, et oma tervise eest peab siiski igaüks ise hoolt kandma. Kasuks on ka väike pingutus – näiteks tuleks jälgida, et ei jäädaks liiga kauaks arvutiekraani ette. Laua taga istudes tasub meelde tuletada õige rühi hoidmist ning aeg-ajalt tuleb tõusta püsti ja kas või natuke ringi kõndida. Peale puhkepauside tegemise peaks tähelepanu pöörama ka sellele, kas tööle tullakse autoga või jalgsi. Mida rohkem päeva jooksul end liigutada, seda parem tervisele.

Ülikooli osakondades on valitud ka töökeskkonnavolinikud, kes võivad oma kolleege utsitada aktiivsem olema ja tervislikumalt käituma. Uuel aastal jõustuvad töötervishoiu ja tööohutuse seaduse muudatused, milles sätestatakse ka töökeskkonnavolinike kohustus jälgida, et töötajad oleksid tervisekontrollis käinud.

Muudetud seaduses rõhutatakse töökeskkonna riskide hindamise tähtsust ja tööandja vastutust hea töökeskkonna tagamise eest. Uus on tööandja kohustus hinnata peale füüsiliste, keemiliste ja ergonoomiliste ohutegurite ka psühhosotsiaalseid riske nagu stress, tööpinge, kiusamine ja ahistamine.

MILLISED TERVISEGA SEOTUD KULUD HÜVITATAKSE?

Ülikool hüvitab järgmised tervise edendamiseks tehtud kulutused:

- treeningupaiga regulaarse kasutamise kulu (spordiklubi liikmemaks ja piletid);
- avaliku rahvaspordiürituse osavõtutasud (avalik rahvaspordiüritus on üritus, kus saavad osaleda kõik soovijad. Sellised on näiteks Tartu maraton ja mitmesugused jooksusarjad, kuid mõne asutuse spordipäev või muu kitsamale ringile mõeldud sündmus nende hulka ei kuulu);
- tervishoiutöötajate riiklikusse registrisse kantud või kutsetunnistusega taastusarsti, füsioterapeudi, tegevusterapeudi, kliinilise logopeedi või kliinilise psühholoogi teenustele tehtud kulutused.

Hüvitis on personaalne ja seda ei saa edasi kanda.

FOTO: PIXABAY.COM

JÕULUKINKIDE TEGEMINE EI OLE IGAL POOL TAVAPÄRANE. SAMUTI ERINEB VIIS, KUIDAS KINK SAAJANI JÕUAB.

Välistudengite jõuludel ei astu tuppa jõuluvana

VÄRSKE PILK

«*It's beginning to look a lot like Christmas*.» Seda viisijuppi võib kuulda kaubanduskeskustes juba ammu. Kindlasti on paljud seda laulukest kuulanud ka kodus mandariine ja piparkooke pugides. Ka õhuke lumeriba annab aimu, et jõulud ei ole enam mägede taga.

MARI EESMAA
ajakiri@ut.ee

Kes meist ei loeks kalendris nädalaid? Kui palju on veel jõuludeni jäänud? Kui kaua veel, et saaks matsutada südamerahus ja pere seltsis suus verivorsti ning unustada vähemalt nädalaks kõik koolimured kuni jaanuarikuu eksamisessioonini?

Meie seas on aga ka üliõpilasi, kellele jäävad need mõtted ainult unistuseks. Need on välistudengid, kes ei jõua selle aasta jõulude ajal oma pere juurde. Neil jääb üle ainult imestada imelike eestlaste üle, kes söövad õudset verivorsti ja jälki sülti.

Küsisin hollandlaselt Wouter Heemskerkilt, kes õpib Johan Skytte instituudis, mida tema arvab verivorstist. «Oh ei!» vastas ta mulle. Enda sõnul ei ole ta vere fänn, kuid on »

» sellegipoolest verivorsti proovinud.

Wouter rääkis, et Hollandis käib 5. detsembril kodudesse kinke toomas meie mõistes jõuluvana ehk Sinterklaas ehk Püha Nikolaus (St Nicolas). Ta tuleb öösel tuppa korstna kaudu. Lapsed jätavad jalanõude sisse porgandid, mis on mõeldud Püha Nikolausi hobusele.

Sellepärast on ka üks hollandlaste jõulutoite porgandid. Wouter nentis, et kui mõelda, et süüakse samu porgandeid, mis on olnud jalanõude sees, on see päris vastik. Ilmselt päris samad porgandid siiski taldrikule ei jõua.

Wouter selgitas, et traditsiooniliselt ei saa hollandlased jõulupühade ajal kingitusi. Viimasel ajal aga küll, sest üleilmastuvas maailmas segunevad eri tavad. Ka Wouteri peres jagatakse üksteisele jõuludel kingitusi.

PAHAD LAPSED KAASA

Sinterklaasi tava on viimasel ajal tekitanud Hollandis vastakaid arvamusi. Nimelt käib Sinterklaasiga kaasas tema abiline Black Pete, kes võtab pahad lapsed endaga kaasa. Igal aastal randub Sinterklaasi laev Dokkumi linnas, kuhu rahvas tuleb teda ja tema abilisi tervitama. Seda kajastatakse ka televisioonis.

Probleem seisneb aga selles, et mustanahalisi abilisi mängivad valged mehed, kelle näod on värvitud mustaks. Hollandis on tekkinud konflikt. On neid, kes peavad sõud väga rassistlikuks, teised aga tahavad jääda traditsioonide juurde.

Wouteri peres on säilinud vanad jõulutraditsioonid. Nad käivad kirikus, kus tema sõnul lauldakse ilusaid protestantlikke laulukesi. Jõululaule Wouter üldiselt ei kuula. Kui, siis ainult kirikulaule, et need oleksid teenistusele minnes kenasti meeles.

Sel aastal veedab Wouter jõulud siin koos oma eestlasest tüdruksõbra perega.

JÕULUPUU JA KINGID

Ameeriklane David Liggera, kes õpib samuti Johan Skytte instituudis magistriõppes, ütles, et jõululaule ei peaks kuulama hakkama enne detsembrit. «Mitte igatahes enne *halloween*'i,» arvas ta. Ta jutustas, kuidas töötas kunagi kaubanduskeskuses küünlapoes, kus mängiti detsembris katkematult jõulumuusikat. Davidi arvates kaob niimoodi pühademeeleolu ära.

Davidi jaoks tähendavad jõulud koos perega aja veetmist. Toas peaks olema jõulupuu ja kingitused, kuid tema arvates on kõige tähtsam tähistada lähedastega koos olemist.

Sel aastal ei lähe aga David jõuludeks koju. Ta kavatseb saata kingid oma lähedastele postiga ja olla pereliikmetega kontaktis Skype'i vahendusel.

«Võib-olla töötab jõuluvana riiklikus luureagentuuris?» naljatab ta.

Kui see oleks Davidi teha, veedaks ta jõulud oma perega ja nendega, kes ei ole enam tema elus. Sinna juurde kuuluks hea söök, kuum šokolaad, lemmikloomad ja mõne hea filmi vaatamine. «Ei mingit 40-meetrist jõulupuud!» ütles David. «Pigem olgu lihtne.»

Mehhikost pärit Eduardo Torres Alvarez, kes õpib humanitaarteaduste ja kunstide valdkonnas filosoofiat, jutustas, kuidas jõulukuud tähistatakse Mehhikos terve detsembri jooksul *posada*'ga. *Posada* on traditsioon, mis sarnaneb eestlaste mardi- ja kadrijooksuga.

UKSE TAGA KÄIMINE

Posada toimub jõulu eel igal nädalal, kui üks perekond läheb teise ukse taha. Nad laulavad, et neid lastaks majja sisse. Siis süüakse kommi ning juuakse teed ja kuuma šokolaadi. *Posada* juurde kuulus algupäraselt ka *piñata*, mida taotakse nüüd tihti sünnipäevadel. Kui Eestis käiakse mardi- ja kadrijooksu tegemas

> KUIDAS SAAB ÜKS VÕÕRAS MEES TULLA NIIMOODI TUPPA JA TEADA, KAS LAPSED ON OLNUD HEAD NING MIDA SOOVINUD KINGIKS?

Eestis lubab ta endale ka korraliku jõulusöömingu.

Jõuluvana tuleb Ameerikas tuppa korstna kaudu. Davidi sõnul tekitab põhjapõder Rudolf lastes aga veel rohkem elevust. Kuidas küll saab üks võõras mees tulla niimoodi tuppa ja teada, kas lapsed on olnud head ning mida soovinud kingiks, arutleb David.

ka võhivõõraste juures, siis *posada* toimub pere ja tuttavate ringis.

Posada sai alguse siis, kui hispaania preestrid õpetasid koloniseerimise ajal põliselanikele kristlust. *Posada* viitab piibliloole: ukse taga lauljad on kui Maarja ja Joosep, kes soovivad leida peavarju.

Jõulupühad veedab Eduardo tavaliselt perega. Ta ema valmistab õhtusöögi ja igaüks peab ütlema toosti. Seejärel kallistavad kõik üksteist.

Jõulukingitusi saavad mehhiklased nii jõulupühadel kui ka 6. jaanuaril ehk kolmekuningapäeval. Kingitused toob salaja väike Jesus. Et kingid jõuaksid kenasti tuppa, peavad lapsed minema kindlasti vara magama.

Eduardo on veetnud jõule ka Jõgeval koos oma vahetusperega, kui oli Eestis gümnaasiumis vahetusõpilane. Talle oli see üllatus, et jõuluvana astus päriselt tuppa ega varjanudki oma olemasolu. «Jõuluvana tuleb ja siis peab midagi tegema,» imestas ta. Eduardo mängis tol õhtul kinkide lunastamiseks klaverit.

«Olime peaagu terve päeva saunas,» kirjeldas Eduardo oma Jõgeval veedetud jõule. «Olime saunas ja hüppasime lumme.» Ka sel aastal veedab Eduardo jõulud koos oma vahetusperega.

Saun talle meeldis, hapukapsast on nõus sööma, verivorsti fänniks end ei pea ja sült on tema meelest lausa vastik.

Süldist ei saa välistudengid küll aru ja võib-olla sööb ka mõni eestlane seda ainult selleks, et teha vanaemale meelehead.

Kõige tähtsam on jõulude ajal olla just perega koos. Paraku ei ole välistudengitel sel aastal seda luksust. Loodetavasti rõõmustab neid detsembris valge lumi ja ehk proovivad nad pannil säristada jõuluvorste.

Täitsa pereta ei pea olema siiski keegi. Küll saab David Skype'i vahendusel oma perega ühendust ning ajavad eestlased sauna ja kuuma praekapsaga meie välistudengite südamed soojaks.

TUDENG KÜSIB

Kuidas tulla toime eksamiärevusega?

SHARIPHA GAIBOVA
LEA NAGIRNAJA
õppeosakonna nõustamiskeskuse üliõpilaspsühholoogid

Enamik spetsialiste on arvamusel, et terves kehas on terve vaim. Siiski on tudengitel vahel keeruline oma keha ja vaimu eest parimal viisil hoolitseda, eriti eksamiperioodidel.

Eksamite tegemisse teadlikult suhtudes peaksid kohandama oma elustiili nii, et oleksid eksamite saabudes parimas võimalikus kehalises ja vaimses vormis. Oluline on märgata eksamiärevust juba varakult. Sellest annavad märku liiga suured ootused, liigne muretsemine, kiirustamine, õppimise poolelijätmine, viimasele minutile jätmine ja ka kehalised kaebused.

Siin on mõni nõuanne eksamiärevuse ohjeldamiseks.

- Eksamite pärast muretsemise tavalisim põhjus on tunne, et ollakse halvasti valmistunud. Muretsemiseks kulunud aeg on aga mahavisatud aeg. Kasuta seda aega hoopis selleks, et õppida.
- Ole värske õhu käes ja tee sporti. Kuigi õppimiseks kulub palju aega, ära loobu spordist. See on üks parimaid stressi maandamise vahendeid.
- Eksamiärevusest ülesaamiseks aruta kursusekaaslastega, mida tasub õppida, ja küsi nõu õppematerjalis olevate pisiasjade kohta. Ühel on meeles üks, teisel teine – nii ei pea alati ise kõike materjalidest otsima.
- Aruta kellegagi oma tundeid eksamite pärast. Alati on abiks, kui tead, et sa pole üksi.
- Kui eksamil olles tundub, et pea on täiesti tühi, aitab rahulik ja sügav hingamine. Võid silmad korraks kinni panna ja mõelda end mõnda meeldivasse paika – see aitab rahuneda. Sisenda endale: olen rahulik ja saan hakkama. Enesesisendusel on suur jõud.
- Ära mine paanikasse, kui eksamil saab aeg otsa ja õppejõud tuletab meelde, et jäänud on viimased minutid. Selle ajaga jõuad veel palju kirja panna. Kirjuta nii, nagu teeksid märkmeid, või pane kirja valdkonnad, millest oleksid tahtnud veel kirjutada – võid selle eest ikkagi mõne punkti saada. Kirjuta seni, kuni pead töö ära andma.

Lõpetuseks: püüa ennast eksamite suhtes positiivselt häälestada. Tea, et sa suudad!

FOTO: PIXABAY.COM

Haigus, mis avaldub alles täiskasvanueas

TEADUS

Krooniliste psühhootiliste haiguste seas on nii heaoluriikides kui ka arengumaades kõige sagedasem igapäevaeluga toimetulekut raskendav häire skisofreenia. See puudutab kogu maailmas 26 miljonit inimest ja Eestis umbes 13 000 peret.

SANDRA SAAR
sandra.saar@ut.ee

Skisofreenia tekkepõhjused ja kulg ei ole intensiivsest teaduslikust uurimisest hoolimata siiamaani täpselt teada. Arvatakse, et põhjuseks ei ole mitte üks või mitu skisofreenset geeni, vaid pigem paneb selle psüühikahäire avalduma paljude geenide koosmõju.

Enamasti avaldub haigus esimest korda 20. eluaastates noortel, täiskasvanuks küpsemise eas. Meestel võib skisofreenia avalduda veidi varem kui naistel.

Lihtsustatult öeldes on skisofreenia aju talitluslik häire. Skisofreeniku aju teatud osad toodavad liiga palju dopamiini, »

Massachusettsi Tehnoloogiainstituudi neuroteadlased avastasid hiljuti koostöös vaimse tervise keskustega ajutegevuse mustri, mis seostub skisofreenia arenemisega.

Ajakirjas Molecular Psychiatry avaldatud uuring tehti Shanghai vaimse tervise keskuse patsientidega. Skisofreeniat saab praegu diagnoosida vaid pärast esimest psühhootilist episoodi, mille käigus toimub äkiline käitumise muutus ja reaalsustaju kadumine. Uurijad leidsid, et enne seda võivad patsientidel esineda kergemad sümptomid, näiteks häiritud mõtlemine. See võib väljenduda näiteks suvalisel hetkel ühelt teemalt teisele hüppamises või seosetute vastuste andmises. Varasemad uuringud on näidanud, et umbes veerandil inimestest, kellel esinevad need tunnused, tekib hiljem skisofreenia.

Uurijad vaatlesid 158-t 13–34-aastast inimest, kellel oli suur skisofreeniarisk, kuna nad olid kogenud varasemaid sümptomeid. Samuti kaasati uuringusse 93 kontrollisikut, kellel polnud ühtegi riskitegurit. Kõigepealt uuriti MRT-uuringuga ajutegevust puhkeseisundis. Aasta pärast esialgseid uuringuid koges 23 suure riskiga rühma kuuluvat inimest psühhootilist episoodi ja neil diagnoositi skisofreenia. Nende patsientide ajuaktiivsuse mustrid eristusid tervete kontrollisikute ja ka skisofreeniasse mittehaigestunute omadest. Oli ka näha, et neil riskirühma patsientidel, kellel skisofreenia välja ei arenenud, olid ajuühendused peaaegu identsed tervete katseisikute omadega. ●

» teistes aju osades jääb sellest ühendist aga puudu.

Dopamiini ülemäärane hulk tekitab tajuhäireid, mis võivad avalduda paranoiana, põhjustades meelepetteid ja häälte kuulmist. Puudujääk aga põhjustab apaatiat, üksindustunnet ja motivatsioonipuudust. Põhjused, miks dopamiinitasakaal paigast ära läheb, ei ole täielikult teada.

Haigust kirjeldas esimesena Saksa psühhiaater Emil Kraepelin 1896. aastal ja nimetas selle *dementia praecox*'iks (varajane nõdrameelsus). Tänapäevase nimetuse «skisofreenia» võttis 1908. aastal kasutusele Šveitsi psühhiaater Eugen Bleuler, tuletades selle ladinakeelsetest sõnadest *schizo* (killustumine, lõhestumine) ja *phren* (hing) ning liitest *-ia*.

Paljude uurimistööde põhjal jagatakse skisofreenia sümptomid kolme kategooriasse: positiivsed, negatiivsed ja kognitiivsed. Positiivsed sümptomid tähistavad käitumise muutust, mida tervetel inimestel ei esine, näiteks mõttekäigu sisulised ja vormilised häired, hallutsinatsioonid või ebatavaline käitumine.

Negatiivsed sümptomid seisnevad selles, et tervetele inimestele iseloomulikud käitumisilmingud vähenevad. Need nähud on näiteks emotsionaalse reaktiivsuse, tahteaktiivsuse ja motivatsioonilise käitumise vähenemine ning teistest inimestest eraldumine. Uuringute kohaselt on negatiivsed sümptomid seotud puuduliku oskusega lahendada probleeme ja saada üle raskustest.

Kognitiivsed sümptomid hõlmavad mitmesuguseid vaimsete võimete valdkondi, näiteks töömälu ja tähelepanu häireid, aga ka sensoorse info töötlemise või kognitiivse kontrolli ja episoodilise mälu häireid. Esineda võib reaalsustunde kadu.

Rohkem on uuritud selliseid kognitiivse võimekuse valdkondi nagu tähelepanuvõime, mälu, visuaalsed võimed, lingvistilised võimed, täidesaatvad funktsioonid ja töömälu. Sotsiaalse kognitsiooni all on uuritud emotsioonide töötlemist, sotsiaalset tajumist ja sündmuste tõlgendamist.

SOTSIAALNE TOIMETULEK

Uurijad on leidnud seitse häirunud kognitiivse võimekuse valdkonda: infotöötluskiirus, tähelepanuvõime, töömälu, verbaalne õppimine ja mälu, visuaalne õppimine ja mälu, mõtlemine ja probleemide lahendamine ning verbaalne võimekus.

> SKISOFREENIASPEKTRI HÄIREGA PATSIENTIDE SOTSIAALSE TOIMETULEKU HALVENEMISEL ON SEOS TÖÖMÄLU LANGUSEGA.

Psühholoogia instituudis õppinud Triin Kesküla uuris oma bakalaureusetöös, kas skisofreeniaspektri häirega patsientide rühma kindlad kognitiivse funktsionaalsuse valdkonnad on olulisel määral seotud skisofreeniasse haigestunute sotsiaalse toimetuleku halvenemisega, sealhulgas tööhõive vähenemisega.

Kesküla selgitusel iseloomustab isiku sotsiaalset toimivust see, kuidas ta suhtleb oma perekonna, sõprade, töökaaslaste ja teenusepakkujatega, tehes nendega kompromisse.

«Skisofreeniasse haigestunud isikute sotsiaalse toimetuleku probleemid tulenevad eelkõige haigusele iseloomulikest negatiivsetest sümptomitest ja häirega kaasnevast kognitiivsest düsfunktsionaalsusest,» ütles ta.

Skisofreeniat käsitlevates teadustöödes ongi üks uuemaid ja kaalukamaid uurimisküsimusi kognitiivse düsfunktsiooni ja teiste kliiniliste haigustunnuste mõju patsientide ühiskondlikule toimetulekule.

Kesküla sõnul peetakse paljudes uurimustes skisofreenia tuumaks just kognitiivseid puudujääke, sest patsientidel avalduvad need nii psühhootiliste haigustunnuste ägenemise kui ka häirele omaste positiivsete sümptomite kadumise või nõrgenemise perioodidel.

Bakalaureusetöö käigus tehtud uuringus osales 46 kroonilise psühhootilise häirega patsienti, kellest 22 olid naised ja 24 mehed. Uuritavad olid pöördunud ravile TÜ kliinikumi psühhiaatriakliinikusse. Patsientide keskmine vanus oli 39,9 aastat, keskmine haridustee pikkus 13,5 aastat ja keskmine haiguse kestus 13,6 aastat.

Mõõtevahendina kasutas töö autor Wechsleri täiskasvanute intelligentsusskaalat (WAIS), mis on üks sagedamini kasutatav vahend üldise kognitiivse võimekuse ja selle tahkude hindamiseks.

INTELLIGENTSUSE HINDAMINE

Kognitiivse võimekuse eri valdkondadele saab anda hinnangu 14 alltestiga, mis võimaldavad arvutada tajupõhise töötluse, sõnalise taibukuse, töötluskiiruse ja töömälu indeksid.

Kesküla selgitas, et alltestid annavad võimaluse hinnata uuritavate kognitiivsete võimete kitsamaid valdkondi ja tänu sellele on võimalik kognitiivse funktsioneerimise aspekte täpsemalt kirjeldada. Tema töö tulemused näitasid, et skisofreeniaspektri häirega patsientide sotsiaalse toimetuleku halvenemisel on seos töömälu ja infotöötluskiiruse vähenemisega.

Ta põhjendas, et psühhoosihaigete kognitiivset düsfunktsiooni ja sellega kaasneda võivat sotsiaalse toimetuleku halvenemist on tähtis uurida, sest on leitud, et skisofreeniaspektri diagnoosiga patsientide kognitiivsete võimete ja sotsiaalse toimetuleku vahel on positiivne seos, kuid selle seose olemust ei ole veel suudetud täielikult määratleda. Seose olemasolu leidis kinnitust ka tema uurimistöös.

«Edaspidistesse kognitiivset võimekust uurivatesse teadustöödesse oleks huvitav kaasata patsientide haiguseelse intelligentsuse taseme hinnang. Haigete kognitiivse võimekuse vähenemise uurimiseks oleks oluline mõista, milline on olnud patsiendi võimete profiil enne haigestumist,» ütles uurimistöö autor.

Kesküla märkis, et tema töö on osa suuremast, jätkuvast kliinilisest teadusuuringust, mille teema on psühhoosihaigetel avalduva kognitiivse düsfunktsiooni seosed üldise toimetulekuga ning kasutatava antipsühhootilise ravimi, bioloogiliste markerite, geneetiliste tegurite ja haigustunnuseid kajastavate mõõdikute kohandamine eesti keelde.

Loe täispikka artiklit veebis: www.ajakiri.ut.ee.

FOTO: ERAKOGU

IDUETTEVÕTETE JA TEHNOLOOGIAKONVERENTSI «LATITUDE59» RAAMES TOIMUNUD TTÜ MEKTORY ARENGUPROGRAMMI «STARTERTECH» PARIMATE AUTASUSTAMISEL SAI 3CULAR TEISE KOHA.

Ringmajandus võib päästa maailma

ETTEVÕTLUS

Eelmisel aastal napsas ringmajanduse ja ökouuenduse teemalisel Garage48 häkatonil kolm peaauhinda värske iduettevõte 3Cular. Sellest algas nende peadpööritav teekond, mille lõpus terendab eesmärk vabastada maailm liigsest plastitootmisest.

MERILYN MERISALU
merilyn.merisalu@ut.ee

Kõik algas mullu oktoobris Garage48 häkatonil osalemise ja selle võitmisega. See tagas otsepääsu äriideede konkursi «Ajujaht» parima 30 idee sekka. Üks arenguprogramm viis teiseni. Teguderohke esimese aasta tõmbas kokku novembri alguses Šotimaal Edinburghis toimunud rohetehnoloogia äriideede võistluse «ClimateLaunchpad» finaal.

3Culari eestvedaja ja üks asutajatest, TÜ majandusteaduse vilistlane Kaisa Hansen tõdeb, et selline tulemus oli tema jaoks suur üllatus. «ClimateLaunchpadi» võistlusel osales üle terve maailma kokku 135 parimat iduettevõtet, mis püüavad oma uuenduslike ideedega lahendada ühiskonna suurimaid probleeme.

«Seal oli väga palju häid ideid. Näiteks teise koha saanud India meeskond leiutas viisi, kuidas puhastada vett tekstiilitööstusega kaasnevast kemikaalireostusest. Probleemid ja mastaabid, millega näiteks Aasias ja Aafrikas tuleb tegelda, on Euroopas hoomamatud. Teades selle võistluse taset ja konkurentsi, ei lootnudki me finaali pääseda, aga suutsime lõpuks kümne parima sekka jõuda,» rõõmustab ta.

Suurepärane tulemus tagas neile pääsu «Climate-KIC Acceleratori» programmi, mis on Hanseni sõnul Euroopa parim kiirendi rohetehnoloogia idu-ettevõtetele. Selle laiem eesmärk on lahendada ettevõtluse kaudu keskkonnaprobleeme.

SAEPURUJÄÄKIDE VÄÄRINDAMINE 3D-S

3Cular tegeleb ressursside tõhusa kasutuse ja neile uuendusliku tehnoloogia abil uue väärtuse andmisega. Selleks arendavad nad puidujääkidel, täpsemalt saepurul põhinevat materjali, mille abil saab mitmesuguseid tooteid 3D-printida. Lisaks arendavad nad välja materjali kasutamist võimaldava ekstruuderi.

See võimaldaks disaineritel ja mööblitootjatel luua uusi puittooteid kiiremini ja lihtsamalt, vähendades kulusid ning säästes ressursse ja keskkonda. Kogu süsteem põhineb ringmajanduse põhimõttel ehk arusaamal, et prügi ei ole olemas: see on ressurss, mida saab uuesti kasutada ja väärindada.

«3D printimine on muutunud üha tavapärasemaks toodete loomise ja parandamise meetodiks. Printimismaterjalina kasutatakse aga umbes 80% ulatuses plasti. Meie tahame selle asendada loodussäästliku puidu baasil toodetud materjaliga, mis aitaks peale saepuru väärindamise vähendada ka plasti kasutust,» tutvustab Hansen.

Tema näeb igasuguse jääkmaterjali taasväärindamises suurt potentsiaali, mis aitab kaasa uute ettevõtete ja toodete loomisele ning mille positiivne mõju ja eluiga ulatub aastakümneteni.

Eestis toodetakse Hanseni sõnul ligi 200 000 tihumeetrit saepuru aastas, maailmas ulatub tootmine 200 miljoni tonnini aastas. Puidu töötlemisel tekkivat saepuru kasutatakse põhiliselt puidugraanulite või näiteks mööbli tegemiseks. Puidugraanulite tootmise ökoloogiline jalajälg on aga tegelikult suhteliselt suur. Samuti töödeldakse mööbli tootmisel puitu enamasti mürgiste kemikaalide ja liimidega.

LÄBINISTI LOODUSSÄÄSTLIK

Praegu arendatakse mitmel pool maailmas uusi loodushoidlikke bioliime. Mitmeid neist on testinud ka 3Cular, et leida enda materjali jaoks sobivaim sideaine. Uus materjal vajab ka spetsiaalseid printeripea ja dosaatori uuendusi, mis on praegu koos lõpliku materjali arendamisega väljatöötamisel.

«Turul on olemas näiteks materjal, mis sisaldab 30% saepuru ja 70% plasti. Lõpptulemus on aga »

» ikkagi plast, mis laguneb looduses sadu aastaid. Meie eesmärk on läbinisti loodussõbraliku 3D-printimise materjali väljatöötamine,» räägib Hansen.

Ressursside tõhus kasutamine ja vastutustundlik majandamine ongi 3Culari idee keskmes. Ülikoolis majandust õppides tekkis Hansenil huvi vastutustundliku ettevõtluse vastu. Õpingute ajal häiris teda kasumi maksimeerimise kui ettevõtte ainueesmärgi rõhutamine. Samal ajal jäeti tähelepanuta muud olulised tegurid nagu ettevõtte tegevusega kaasnev ökoloogiline jalajälg või negatiivne sotsiaalne mõju.

Samuti ei pea ta õigeks seda, et riikide edukust mõõdetakse SKT ehk põhimõtteliselt tarbimise mahu alusel. Igal ressursil on oma piir ja lõputult ei saa neist ühtegi tarbida. Näiteks on kriitilise piiri peal taastumatud maa- ja loodusvarad. Ka puhast joogivett jääb mitmel pool järjest vähemaks.

Õnneks on Hanseni sõnul paljudes ettevõtetes loodud korporatiivvastutuse osakond, kus püütakse neid teemasid arvesse võtta. Keskkonna suhtes vastutustundlikke tegusid tehakse ka ühiskonnas positiivsema kuvandi saavutamiseks.

«Veel mõni aasta tagasi oli *maailmaparandaja* halva maiguga sõna. Tegelikult oleme praeguseks jõudnud olukorda, kus igaüks meist peaks olema maailmaparandaja. Eriti kui soovime, et elu meie planeedil kestaks,» kinnitab ta.

PAREM TEADMINE RINGMAJANDUSEST

Septembri keskel asutas Kaisa Hansen koos mõttekaaslastega mittetulundusühingu Circular Economy Estonia, et tutvustada ringmajanduse olemust laiemalt.

Novembri lõpus korraldas MTÜ koostöös Ellen Macarthur Foundationi ja Techstars Startup Weekiga Tallinnas esimese ürituse, et anda avalikkusele laiem ülevaade ringmajanduse potentsiaalist ja selle rakendamise võimalustest Eesti iduettevõtluses.

«Selles vallas ei peaks olema konkurentsi, vaid koostöö. Plaanime tulevikus suurendada teadlikkust ringmajandusest 10-päevaste rahvusvaheliste intensiivkoolituste korraldamisega. Samuti soovime lisada ringmajanduse ja jätkusuutlikkuse teemad kõikidesse iduettevõtetele mõeldud inkubaatoritesse ja arenguprogrammidesse,» ütleb Hansen.

Eestis on alustavatel ettevõtetel küll võimalus osaleda paljudes arengu- ja kiirendusprogrammides, kuid ringmajandusele ja vastutustundlikule ettevõtlusele seal pigem tähelepanu ei pöörata.

«Maailma tuleks vaadelda kui tervikut: see, mis toimub ühes osas, mõjutab lõpuks ka kõiki teisi. Seetõttu peab leidma uusi lahendusi, mis ei keskenduks ainult raha teenimisele, vaid panustaks ka ühiskonnas positiivse mõju loomisesse,» ütleb Hansen.

Loe täispikka artiklit veebis: www.ajakiri.ut.ee.

KAS TEADSID?

3Cular on edukalt esinenud näiteks Garage48 häkatonil (peapreemia), äriideede konkursil «Ajujaht» (top 30), programmis «Prototron» (top 40), TTÜ Mektory arenguprogrammis «Startertech» (II koht), ressursisäästlike ideede konkursil «Negavatt» (II koht), arenguprogrammis «ClimateLaunchpad» (Eestis II koht, maailmas esikümme) jm.

Praegu otsib neljaliikmeline meeskond koostööpartnereid ja materjaliteadusega tuttavat uut tiimiliiget, kes aitaks loodavat materjali arendada.

Järgmisel aastal alustab 3Cular kuue kuu pikkust tööd Tehnopoli ettevõtlusinkubaatori mentorite käe all. Peale selle ootab neid ees kiirendusprogramm «Climate-KIC Accelerator».

Hansen otsib veel kahte arendajat oma kolmandasse projekti CompAct, millega jõuti just ka «Ajujahi» 30 parima sekka.

FOTOD: 3 X ERAKOGU

«RINGVAATE» REPORTERI TÖÖ VIIB OOTAMATUTESSE KOHTADESSE. NÄITEKS TULEB KOPTERIST VETTE HÜPATA.

Tuhat ametit, üks haridus

AVASTA

Viimase kuu jooksul olen ma õppinud, kuidas teha maailma parimat putru, aga käinud ka kauplusautoga Jõgevamaal müümas inimestele silku ja odratangu.

HELERI ALL
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala vilistlane (2017)

Veel olen hiljuti külastanud Järvamaa esimese klassi poissi, kes tuli siia paar aastat tagasi, aga sellegipoolest räägib sulaselget eesti keelt, küsinud oma kodus nahkhiiri kasvatava naisterahva käest, miks ta seda teeb, ja veel ja veel ja veel.

Hiljuti tabasin end mõttelt, et mul on ikka maailma parim töö: «Ringvaate» reporteri töö. »

VAHEL TULEB HEA LOO NIMEL MADU KÄTTE VÕTTA.

» Kui olin ülikoolis esimesel kursusel, oli mu unistus töötada «Aktuaalses kaameras» ning toota sisu Eesti kõige olulisemale ja usaldusväärsemale uudistesaatele. Õige pea see unistus ka täitus. Kooli kõrvalt tööl käimine hakkas mingil hetkel muutuma aga väsitavaks.

Uudistetöö, eriti korrespondendi töö, tähendab teatavasti pidevat valmisolekut ja tohutut reaktsioonikiirust. Seega, ühel päeval, kui olin järjekordsest töö- ja koolipäevast hiigla väsinud, julgesin kursusekaaslastele õhata, et küll «Ringvaade» oleks äge koht, kus töötada. Ja usute või mitte, aga ka see unistus täitus õige pea.

ÄREV ALGUS

Muidugi olin ma alguses ära-ütlemata närviline ja täiesti veendunud, et selle tööga ei saa ma mitte kunagi oma elus hakkama. Rahva armastatud korüfeede Jüri Muttika ja Hannes Hermaküla kõrval olen mina lihtsalt üks noor blond kollanokk, kes üritab kuidagi eetrit täita.

Olin veendunud, et uudiste kaheminutiliste lugude pealt «Ringvaade» 7–10-minutilistele üleminek on erakordselt valus, et mitte öelda võimatu. See oletus ei pidanud paika. Kui sain lõpuks lasta inimestel oma lugudes rääkida nii palju, kui tahtsin, ilma et peaksin hoidma karmist ajapiirangust ilmtingimata kinni, oli see hiigelsuur rõõm.

> MINULE ON OSAKS LANGENUD ÕNN OLLA VAHELDUSRIKKA TÖÖGA REPORTER.

Samuti olin veendunud, et ma ei suuda saada mitte ühtegi inimest kunagi kaamera ees päriselt rääkima. See oletus pidas juba rohkem paika. Uudistes on sellega enamjaolt lihtne: on kindel teema ja 30 sekundit aega ning emotsioonidele ei jäeta ruumi. «Ringvaates» on aga vastupidi: just emotsiooni me tahamegi – mida rohkem naeru või pisaraid, seda parem. Me tahame näidata päris inimeste päris lugusid. See, et kaamerakramp ja oma loo võõrale inimesele jutustamine ei rikuks kõike ära, on suur töö. Ja sellega oli mul alguses tõesti ka raskusi. On vahel siiani.

Samal ajal võib vist öelda, et alguses on igaühel uue töökohaga harjumisel raskusi, isegi kõige väiksemate ja esmapilgul tähtsusetute detailide pärast. Võtame näiteks kas või töökeskkonna. Telemaja on koht, kus töötamisest unistasin ma juba siis, kui käisime kuuendas klassis telemuuseumis ekskursioonil.

Kuigi hoone ei ole tõesti väga heas seisukorras – sel suvel näiteks sadas katus nii kõvasti läbi, et tehnika päästmiseks tuli korraldada täiemahuline kriisioperatsioon ja jalgpalli-MM-i ühe mängu näitamine jäi pooleli –, on selles kõiges minu meelest midagi müstiliselt ägedat.

Jah, seintelt koorub maha värv, liftiga ei julge eriti keegi sõita ja kliimasüsteemi pole suuresti ollagi, aga mulle meeldib olla telemajas. Meeldiks veel rohkem siis, kui saaksin selle maja lõpuks selgeks. Tegemist on tohutu labürindiga, kus ühte kohta võib jõuda välja sadakond eri teed pidi.

Olin uhke, kui esimese hooaja lõpuks olin ära õppinud kaks viisi, kuidas jõuda telemaja uksest meie saate toimetuseni. Olgugi, et mu esimesel päeval võttis kolleeg Muttika mu käekõrvale ning vedas mööda keldreid ja ladusid, ei ole mul sellest väga midagi meeles.

MIDA PIDADA MEELES, KUI TAHAD TEHA TELETÖÖD?

HELERI ALL
«Ringvaate» reporter

- Suhtle ühiskonnateaduste instituudi inimestega. Tutvused on vaieldamatult AINULT kasuks. Keegi ikka tunneb kedagi, kes tunneb kedagi.
- Mine juba kooliajal kindlasti praktikale. Eri asjade proovimine aitab ka sul endal saada aru, mida sa siis tegelikult tahad teha.
- Ära karda teha asju kaasa! Hullumeelsetele eksperimentidele, mida sa veel tund aega tagasi poleks arvanud, et julged teha, tuleb öelda igal juhul «Jah!». Mina käisin näiteks vee all kopterist põgenemas, kuigi ma ei oska väga hästi ujuda. See tuli väga tore lugu.
- Vaata televiisorit. Mina vanasti ei vaadanud ja see ei olnud hea mõte. Teiste lugude vaatamine aitab teha enda omasid paremaks.
- Peaasi, et oleks huvitav!

Kui ma kellelegi ütlen, et töötan «Ringvaates», on esimene küsimus alati «Mis sa seal siis teed?». Televisioonis saab teha palju.

Ühte saadet toodavad režissöörid, produtsendid, toimetajad, reporterid, operaatorid, monteerijad, tõlk, helimehed, administraator ning saate- ja bussijuhid.

VAHELDUSRIKAS TÖÖ

Minule on langenud osaks õnn olla reporter, mis on nimetatutest ehk üks vaheldusrikkamaid.

Reporter otsib teemasid, mis on huvitavad nii talle endale, toimetajale kui ka loodetavasti kogu Eesti rahvale, lepib kokku, läheb kohale, räägib inimestega, võtab kõik selle üles ja pärast paneb loo kokku. Ja teemasid, mis ühele reporterile satuvad, võib tõesti olla seinast seina.

Sügisel käisin näiteks ühe nädala jooksul algklassilastega koos Gloria restoranis etiketikoolitusel ja sõitsin 200-kilomeetrise tunnikiirusega kiirpaadil mööda Anne kanalit.

Samal ajal ei ole reporter kõige selle vaheldusrikkusega loomulikult üksi. Toimetajad aitavad seada fookuse ja kärbivad välja üleliigse, aitavad teemadega ning jagavad õpetussõnu. Nende inimeste töövõime on täiesti meeletu.

Igal tööpäeval panna tunniga otsesaade kokku ei tundu ilmselt ka telekaugele inimesele olevat lihtne ülesanne.

Meie eesmärk on teha igal õhtul parim saade: analüüsida inimestele arusaadavalt päeva kõige tähtsamat teemat, tutvustada huvitavaid suundumusi ja näidata inimeste põnevaid lugusid iga päev, viis päeva nädalas ja aasta ringi.

Seni võib olla jäänud mulje, et minu töö on ikka lust ja lillepidu. Ei ole see sugugi nii. Ka mina olen töö pärast nutnud. Olen tundnud, et ma ei saa hakkama, ja mõelnud ise oma lugusid vaadates, et miks peaks see kedagi üldse huvitama. Samuti olen saanud sõimata Delfi kommentaatorite käest ja vaadanud reitingutabelist, kuidas just minu loo ajal vaadatavus väheneb. Muidugi ei ole see hea tunne.

Ja muidugi mõtlen ma vahel ka sellele, et ilmselt oodatakse Tartu Ülikooli ajakirjanduse eriala lõpetanult ikkagi Eesti Ekspressi ja «Pealtnägija» väärilisi lugusid: kurjategijate paljastamist, ebaõigluse kaotamist ja riigimeeste tegemistel silma peal hoidmist. Mina aga tunnen vahel, et olen lihtne meelelahutaja ega kuulu kohe kindlasti suure A-ga ajakirjanike seltskonda.

Aga kõik läheb üle ja siis olen jälle kindel, et häid lugusid on inimestele vaja sama palju kui kurjategijate paljastamist. Ning järgmisele võttele minnes tahan jälle teha kõige paremat lugu, mida üldse on võimalik teha, sest meil on nii äge saade ja mul on nii äge töö.

Kõigile kasulik tagasisidesüsteem

Koos uue õppeinfosüsteemiga võib ülikool saada ka uuendatud tagasisidesüsteemi, mille üle on kuluaarides arutatud juba aastaid. Uuendustuhinas on tekkinud võimalus, et kogu senine süsteem korraldatakse täiesti ümber.

ALLAN AKSIIM
üliõpilaskonna esimees
KARL LEMBIT LAANE
üliõpilaskonna aseesimees

Digitaalset tagasiside kogumist alustati 2005. aastal. Tollane tagasisidevorm sisaldas lõpuks 20 küsimust, millele vastamine oli kõigis ainetes kohustuslik. Ankeet oli pikk ja raskesti kasutatav, sest ei lasknud hinnanguid korralikult lahti seletada (selgituse lahtrid olid ülipisikesed). Kokkuvõttes ei andnud ülikooli tollane keskne tagasisidesüsteem üliõpilasele, õppejõule ega programmijuhile midagi.

Süsteemi muutmiseks küsiti ettepanekuid muljetavaldavalt suurelt hulgalt inimestelt. Tagasisidesüsteemi kohta avaldas arvamust üle 4000 üliõpilase, peahoone aulas korraldati avalik arutelu ning kokku kutsuti töörühm, milles olid esindatud kõik olulised huvirühmad, alates õppeprorektorist ja õppeosakonna juhatajast ning lõpetades üliõpilasesinduse liikmetega.

2011. aastal võeti uus tagasisidesüsteem kasutusele. See sisaldas üheksat kvantitatiivset küsimust, millest igaühel oli oma tekstikast, ja kolme lisaküsimust. Vastamine oli kohustuslik nelja aine puhul ja tulemused muudeti avalikuks.

See oli suur samm. Lõpuks oli programmijuhtidel selge näidik, mille põhjal keskendada oma piiratud aeg ja tähelepanu kõige kriitilisematele punktidele, ning õppejõududel selgem vaade, kus õppetööd paremaks muuta. Tänu sellele võis iga instituut sõeluda välja probleemkohad ja asuda nendega tegelema.

Tagasiside analüüsimine muudeti kohustuslikuks ning 10 instituuti 30-st koostavad siiani regulaarselt tagasisidearuandeid, et näidata õppetöö arengut. Avalikustamist võib aga võtta mehhanismina, mis aitab muuta tulemused moraalselt ja sotsiaalselt siduvamaks.

TAGASISIDE VÄÄRTUS

Pea kogu elu põhineb tagasisidel. Selliselt on mõtestatud maailma nii ökoloogiateaduses kui ka arvutiteaduses alates küberneetika sünnist 1960. aastatel. Mõlemat distsipliini on edasi viinud süsteemne mõtlemine.

Igapäevase elu kvaliteeti on võimeline hindama ainult tavaline inimene, kes seda elu elab, sest tema tajub seda kõige vahetumalt. Juba Aristoteles ütles: «Mõnede puhul, kelle töid teavad ka need, kes seda ei oska, ei olegi nende tegija ainus ja parim hindaja; nii näiteks ei tunne maja mitte ainult selle ehitaja, vaid veel paremini otsustab selle üle kasutaja (kasutab aga majaperemees), samuti otsustab tüüri headuse üle tüürimees, mitte puusepp, ja pidusöögi üle sööja, mitte kokk.»

Üliõpilase peamine side ülikooliga väljendub õppetöös, mis moodustabki lõviosa tema igapäevaelust. Samal ajal on üliõpilane ülikoolielu korraldamisest kõige kaugemal. Kõiki õppetöö korraldamise otsuseid langetavad temast kõrgemal positsioonil olevad inimesed, kes tema elu ei ela, kes ennast temaga ei samasta ning kelle huvid ja püüdlused seisnevad muus.

Tudengi ja õppetöö korraldajate vahel valitseb niisiis lõhe, mida ületamata ei ole võimalik tuvastada, kust king kõige enam pigistab, ega jõuda ka lahendusteni.

Ehkki üliõpilased ei ole tihti teadlikud parimast lahenduskäigust, on nad parimad, kes suudavad tuvastada probleeme ja anda neist otsustajatele märku. Senine tagasisidesüsteem on sobinud selleks hästi. Tänu lihtsatele arvulistele näitajatele on hõlpsasti võimalik tuvastada, kus on kõige suuremad kitsaskohad ning kus tuleb seetõttu kõige kiiremini ja jõulisemalt sekkuda. Arvestagem, et neid kitsaskohti otsitakse koguni 11 000 õppeaine seast.

Seda, mida ei suuda pakkuda tagasiside kvantitatiivne osa, pakub kvalitatiivne, sest selles saavad üliõpilased täpsemalt lahti seletada, milles nende hinnang või mure seisneb. Kui ka sellest ei piisa, on alati võimalik korraldada üksikasjalikumaid fookusgrupi intervjuusid, kollegiaalset hindamist jne. Kõige selle alus on aga praegu kehtiv lihtne ja selge süsteem, mis aitab valukoha üles leida ja seejärel astuda esimesed sammud õppetöö parandamiseks.

ESINDUSE OOTUSED

2014. aastal tegi mõttekoda Praxis Eesti ülikoolide tagasisidesüsteemide kohta uuringu. Töö lõpus esitati üheksa soovitust, mida süsteemi ülesehitamisel tuleks silmas pidada. Kui võtta need kokku ühe lausega, oleks see järgmine: «Tehke nii nagu Tartu Ülikoolis!»

Üliõpilasesindus leiab, et kuigi arenguruumi mõnes punktis veel on, tuleb need põhimõtted, mis on muutnud Tartu Ülikooli tagasisidesüsteemi eeskujuks kõigile teistele Eestis, alles hoida.

On kõlanud ideid, et esiteks peaks küsitlusse lisama sektsiooni, kus üliõpilane saab anda hinnangu oma arengu kohta kursuse jooksul, ja teiseks jätma sellest välja võimaluse anda kvantitatiivne hinne aine kui terviku kohta.

Esimene ettepanek on ühest küljest ebavajalik, sest näiteks tudengi ajakasutuse kohta seda juba rakendatakse, ja teisest küljest muudaks see küsimustiku ebamõistlikult pikaks (minnes vastuollu Praxise esimese soovitusega).

Üldise hinde väljajätmine, asendamata seda uue näitajaga (olgu see siis pisut teisiti sõnastatud küsimus või põhinegu näiteks ülejäänud kvaliteedihinnangute keskmisel), muudaks aga programmijuhtide töö märksa keerulisemaks, sest siis oleks raskem üksikuid probleemseid aineid ülejäänutest eraldada.

Ülikooli liikmete teadlikkust tagasiside vajalikkusest ja selle kasutamise viisidest tuleb ka edaspidi suurendada. Tudengitelt tagasiside kogumise tava on vaja laiendada, nii et tagasisidet kogutaks näiteks terve kursuse jooksul otse ja kohapeal, mitte ainult lõpus ÕIS-is. Sel juhul ei võtaks vajalikud parandused mõnikord terve aasta aega.

Õppejõudude hirme tuleb vähendada, selgitades, kuidas üliõpilaste tagasisidet kavatsetakse kasutada, ning palju rohkem tuleb pöörata tähelepanu positiivsele tagasisidele, et tõsta esile häid tulemusi.

Neil teemadel on TÜÜE valmis koostööd tegema.

Loe täispikka artiklit veebist: www.ajakiri.ut.ee.

TÜÜE SEISUKOHAD TAGASISIDESÜSTEEMI UUENDAMISEL

- Senisel kujul tuleb jätkata nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse tagasiside kogumist aine ja õpetamise headuse ning töökoormuse kohta.
- Tagasiside tulemused peavad olema avalikud, et terve TÜ akadeemiline pere saaks õppekvaliteedi tasemega võrreldaval kujul tutvuda.
- Vastamine peab jääma anonüümseks, et tudengid ei peaks kartma endast kõrgemal ja tugevamal positsioonil olevate õppejõudude võimu kuritarvitamist. Väited, nagu innustaks see üliõpilasi negatiivsete hinnangutega üle pingutama, ei ole leidnud kinnitust.
- Ainete kohta antud tagasiside tulemused peavad olema graafiliselt võrreldavad nii instituudi, valdkonna kui ka ülikooli keskmiste tulemustega, et saada kõige lihtsamal ja mugavamal moel selge ülevaade aine paiknemisest võrdluses teistega.
- Vastamine vähemalt nelja õppeaine kohta peab olema kohustuslik, et tagada igas aines piisav vastajate arv.
- Tuleb arvestada laeefektiga ehk anda võimalus minna ka skaalast välja. Viiepunktise skaala korral tähendaks see võimalust nimetada näiteks üks aine semestris akadeemilise poolaasta parimaks.

IN MEMORIAM

ARNE LEPP
28.11.1928–23.10.2018

FOTO: ERAKOGU

23. oktoobril lahkus meie seast hinnatud kolleeg ja lugupeetud õppejõud, emeriitprofessor Arne Lepp.

Arne Lepp sündis Viljandis haritlaste perekonnas. Pärast Viljandi II keskkooli lõpetamist asus ta õppima Tartu Ülikooli arstiteaduskonnas ja lõpetas selle 1953. aastal. Samal aastal asus ta anatoomia kateedris tööle assistendina, 1969. aastal jätkas tööd vanemõpetajana ja 1973. aastal dotsendina.

1971. aastal kaitses Lepp kandidaaditöö teemal «Kopsusegmentide variandid». 1989. aastal täitis ta anatoomia kateedri juhataja kohuseid ja 1992. aastal valiti anatoomiaprofessoriks.

Arne Lepalt on ilmunud üle 100 teadusliku töö kopsu lümfisüsteemi, veresoonte, struktuuriühikute ja võrdleva anatoomia alal. Tema elutöö on mitme põlvkonna arstide õpetamine Tartu Ülikoolis, eestikeelse meditsiiniterminoloogia korrastamine ja õppekirjanduse väljaandmine.

Lepa mõju arstiharidusele on olnud märgilise tähendusega, ta oli õppetööga ülikoolis seotud enam kui 60 aastat. Tema juhendamisel omandasid arstitudengid alusteadmisi anatoomias ning tema teadmiste ja oskuste varal kujunesid nende meditsiinialased vaated.

Tema toimetamisel ilmus 1974. aastal eestikeelne anatoomiaõpik «Inimese anatoomia I», mis jäi aastakümneteks arstiüliõpilaste aegumatuks õppematerialiks. Hiljem ilmus Arne Lepalt veel kümmekond eestikeelset õppevahendit, mille autor oli ka ise illustreerinud.

Emeriitprofessorina jätkas Lepp pühendunult tööd anatoomia õppematerjaliga, andes 2013. aastal välja täiendatud ja ajakohastatud eestikeelse anatoomiaõpiku, mis on üks arstistuudiumi põhiõpik. Ta edendas järjekindlalt korrektse eesti- ja ladinakeelse oskussõnavara rakendamist meditsiinis.

Lepa kirjutatud on arvukad «Eesti entsüklopeedia» morfoloogiaalased artiklid. Teda on töö eest tunnustatud Tartu Ülikooli suure medaliga ja ta on pälvinud Eesti Punase Risti I klassi teenetemärgi.

Arne Lepp saadeti viimsele teekonnale Viljandi Pauluse kirikust ja sängitati armastatud abikaasa Ela Kogerman-Lepa kõrvale Viljandi Vanal kalmistul.

Mälestavad kolleegid anatoomia osakonnast

KAITSMISED

3. detsembril kell 12.15 kaitseb **NELLY MÄEKIVI** semiootika ja kultuuriteooria erialal doktoritööd «The Zoological Garden as a Hybrid Environment: A (Zoo) semiotic Analysis» («Loomaaed kui hübriidne keskkond – (zoo) semiootiline analüüs»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja vanemteadur Timo Maran, oponent prof Paul Cobley (Middlesexi Ülikool, Suurbritannia) ja prof Dario Martinelli (Kaunase Tehnikaülikool, Leedu).

6. detsembril kell 14.15 kaitseb **OTT PUUMEISTER** semiootika ja kultuuriteooria erialal doktoritööd «On Biopolitical Subjectivity: Michel Foucault's Perspective on Biopolitics and its Semiotic Aspects» («Biopoliitilisest subjektsusest: Michel Foucault' käsitlus biopoliitikast ning selle semiootilised tahud»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad semiootika vanemteadur Andreas Ventsel ja prof Daniele Monticelli (Tallinna Ülikool), oponendid prof Tõnu Viik (Tallinna Ülikool) ja prof Sergei Prozorov (Jyväskylä Ülikool, Soome).

7. detsembril kell 10.15 kaitseb **KIIRA MÕISJA** geoinformaatika erialal doktoritööd «Thematic Accuracy and Completeness of Topographic Maps» («Topograafiliste kaartide temaatiline õigsus ja täielikkus»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad vanemteadur Evelyn Uuemaa ja prof Tõnu Oja, oponent prof Menno-Jan Kraak (Twente Ülikool, Holland).

10. detsembril kell 9.15 kaitseb **PETR KOHOUT** ökoloogia erialal oma doktoritööd «Ecology of Ericoid Mycorrhizal Fungi» («Erikoidse mükoriisa ökoloogia»). Kaitsmine toimub Lai 40–218. Juhendajad juhtivteadur Leho Tedersoo ja prof Urmas Kõljalg, oponent prof Björn Lindahl (Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikool).

10. detsembril kell 10.15 kaitseb **MONIKA KARMIN** molekulaarbioloogia erialal doktoritööd «Perspectives from Human Y Chromosome – phylogeny, population dynamics and founder events» («Vaade inimese Y-kromosoomile – fülogenees, populatsiooni dünaamika ja asutajasündmused»). Kaitsmine toimub Riia 23b/2–105. Juhendajad vanemteadurid Mait Metspalu, Ene Metspalu, Siiri Rootsi ja Toomas Kivisild, oponent prof Agnar Helgason (Islandi Ülikool).

10. detsembril kell 11 kaitseb **HELEN UUSBERG** psühholoogia erialal doktoritööd «Studying the Psychological Mechanisms of Affective Individual Differences with EEG Correlates» («Afektiivsete individuaalsete erinevuste psühholoogiliste mehhanismide uurimine EEG korrelaatidega»). Kaitsmine toimub Näituse 2–102. Juhendajad prof Jüri Allik ja dots Kairi Kreegipuu, oponent prof Lauri Nummenmaa (Turu Ülikool, Soome).

11. detsembril kell 10.15 kaitseb **RIIVO KIKAS** informaatika erialal doktoritööd «Analysis of Issue and Dependency Management in Open-Source Software Projects» («Avatud lähtekoodiga tarkvaraprojektide vearaportite ja tehniliste sõltuvuste haldamise analüüsimine»). Kaitsmine toimub J. Liivi 2–405. Juhendajad prof Marlon Dumas ja prof Dietmar Pfahl, oponendid prof Tom Mens (Monsi Ülikool, Belgia) ja Andy Zaidman (Delfti Tehnoloogiaülikool, Holland).

11. detsembril kell 14.15 kaitseb **PRIIT PRIIMÄGI** füüsika erialal doktoritööd «Development and Optimization of 3D-microbatteries» («3D mikroakude arendamine ja optimeerimine»). Kaitsmine toimub Nooruse 1–121. Juhendajad Vahur Zadin ja Heiki Kasemägi, oponent prof Senentxu Lanceros-Mendez (Baskimaa teaduskeskus BC-Materials, Hispaania).

11. detsembril kell 16.15 kaitseb **KRISTIINA JOHANSON** arheoloogia erialal doktoritööd «Missing Interpretations. Natural and Residual Finds in Estonian Archaeological Collections» («Puuduvad tõlgendused. Looduslikud ja jäänukleiuna interpreteeritud esemed Eesti arheoloogiakogudes»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Aivar Kriiska ja Tõnno Jonuks (Eesti Kirjandusmuuseum), oponent Sonja Hukantaival (Turu Ülikool, Soome).

14. detsembril kell 12 kaitseb **JELENA VELMAN-OMELINA** vene keele erialal doktoritööd «Эстонско-русский перевод и развитие современной официально-деловой коммуникации: теоретический и практический аспекты» («Eesti-vene tõlge ning tänapäeva ameti- ja ärisuhtluse areng: teoreetilised ja praktilised aspektid»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja Valentina Štšadneva, oponendid Peeter Päll (Eesti Keele Instituut) ja prof Igors Koškins (Läti Ülikool).

14. detsembril kell 14.15 kaitseb **KRISTJAN OOPKAUP** keskkonnatehnoloogia erialal doktoritööd «Microbial Community and its Relationship with Pollutant Removal in Treatment Wetlands» («Tehismärgalade mikroobikooslus-se struktuur ja selle seos süsteemi puhastusefektiivsusega»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad prof Jaak Truu ja vanemteadur Marika Truu, oponent dots Kela Weber (Kanada Kuninglik Militaarkolledž).

18. detsembril kell 14 kaitseb **AARE KASEMETS** sotsioloogia erialal doktoritööd «Institutionalisation of Knowledge-Based Policy Design and Better Regulation Principles in Estonian Draft Legislation» («Teadmistepõhise poliitika kujundamise ja parema õigusloome põhimõtete institutsionaliseerumine Eesti õigusloomes»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad emeriitdots Henn Käärik ja emeriitprof Peeter Vihalemm, oponent emeriitprof Jyrki Tala (Helsingi Ülikool, Soome).

18. detsembril kell 15 kaitseb **KARIT REINSON** arsiteaduse erialal doktoritööd «New Diagnostic Methods for Early Detection of Inborn Errors of Metabolism in Estonia» («Uued

diagnoosimeetodid kaasasündinud ainevahetushaiguste varajaseks avastamiseks Eestis»). Kaitsmine toimub L. Puusepa 8 A. Linkbergi auditooriumis. Juhendaja prof Katrin Õunap, oponent prof Kari Pulkki (Turu Ülikool, Soome).

20. detsembril kell 11 kaitseb **KÄRT RÕIGAS** majanduse erialal doktoritööd «Ettevõtete-ülikoolide koostöö riigi innovatsioonisüsteemi kontekstis». Kaitsmine toimub J. Liivi 4–214. Juhendajad prof Urmas Varblane ja vanemteadur Priit Vahter, oponendid prof Rainer Kattel (Londoni Ülikool, Suurbritannia) ja dots Arnis Sauka (Stockholmi kõrgem majanduskool Riias, Läti).

20. detsembril kell 15 kaitseb **BRADLEY JAMES LOEWEN** sotsioloogia erialal doktoritööd «Towards Territorial Cohesion? Path Dependence and Path Innovation of Regional Policy in Central and Eastern Europe» («Teel territoriaalse sidususe poole? Kesk- ja Ida-Euroopa regionaalpoliitikate rajasõltuvus ja uuenemine»). Kaitsmine toimub J. Liivi 4–214. Juhendajad dots Garri Raagmaa ja prof Kadri Ukrainski, oponendid vanemteadur Oto Potluka (Baseli Ülikool, Šveits) ja teadur Margit Kirs (Tallinna Tehnikaülikool).

STIPENDIUMID

PROFESSOR PEETER TULVISTE MÄLESTUSFONDI STIPENDIUM – stipendiumi suurus on 5000 eurot. Stipendiumi saaja peab olema kuni 40-aastane (k.a) magistri- või doktorikraadiga Tartu Ülikoolis õppiv või töötav isik, kes on andnud oma teadustööga olulise panuse inimese kultuurilise olemuse mõistmisse. Kandidaadi uurimistöö võiks ühendada teadusalasid ja kombineerida teadustöö meetodeid uudsel moel. Preemia määratakse eelmisel kolmel aastal avaldatud kõrgetasemelise teadustöö eest. Taotluste esitamise tähtaeg on 15. jaanuar 2019.

ERNST JAAKSONI MÄLESTUSFONDI STIPENDIUM – stipendiumifondi suurus on 18 000 eurot. Ernst Jaaksoni mälestusfondi eesmärk on toetada doktorante, teadureid ja õppejõude, kes jätkavad välismaal kraadiõppes õpinguid või teadusuuringuid. Stipendiumi saaja peab olema Tartu Ülikooli doktorant või doktorikraadiga kuni 41-aastane Tartu Ülikooli teadur või õppejõud ja tema uurimistöö peab kuuluma teaduskondadelt sihtasutusele esitatud prioriteetsesse teadusvaldkonda. Taotluste esitamise tähtaeg on 1. veebruar 2019.

Lisateave: www.sihtasutus.ut.ee, tysiht@ut.ee, 737 5852 (Triin Vakker).

TEATED

DETSEMBRIS TÜ AULAS:
1. detsembril kell 12 rahvusülikooli 99. aastapäeva aktus, 3. detsembril kell 19 TÜSO advendikontsert, 4. detsembril kell 16.15 Alireza Fazeli inauguratsiooniloeng, 7. detsembril kell 12 Eesti neuroloogide ja neurokirurgide seltsi talveseminar, 8. detsembril kell 19 kahe klaveri kontsert, 10. detsembril kell 19 Elleri muusikakooli 99. sünnipäeva kontsert, 14. detsembril kell 18 meditsiinivaldkonna jõulukontsert, 15. detsembril kell 17 biomeedikumi segakoori ja mäluasutuste segakoori MaSK jõulukontsert.

PENSIONÄRIDE ÜHINGUS VITAE: 3. detsembril kell 15 naiste klubi, 6. detsembril kell 13 arstide klubi, 10. detsembril kell 14 kohtumine prof Tõnu Lehtsaarega TÜ senati saalis, 11. detsembril kell 13 laulmine, 13. detsembril kell 16 jõulupidu, 20. detsembril kell 11 kirjandusklubi, 3. jaanuaril kell 13 arstide klubi.

ÕPETATUD EESTI SELTSIS:
5. detsembril esineb Tiit Rosenberg ettekandega «Vastseliina kihelkonna «väikesed sakslased» 18.–19. sajandil». ÕES-i koosolek toimub kell 16.15 aadressil Jakobi 2–213.

4. detsembril avatakse TÜ raamatukogus hinnatud õppejõu professor **REIN VIHALEMMA MÄLESTUSNÄITUS**, mis on avatud kuni 28. veebruarini 2019.

6.–7. detsembril toimub ERMis Tartu Ülikooli eetikakeskuse 11. väärtuskasvatuse konverents **«EESTI 2035: VÄÄRTUSPÕHINE VAADE HARIDUSELE».** Tunnustatakse koole ja lasteaedu, kes osalesid konkurssidel «Hea kool kui väärtuspõhine kool» ja «Hea lasteaed kui väärtuspõhine lasteaed» ning antakse üle karikad väärtuskasvatuse lasteaiale ja koolile.

6.–7. detsembril toimub TÜ raamatukogus 2018/19. õppeaasta ajaloo-, kirjandus- ja kultuuriteaduste **TUDENGIKONVERENTS**.

7. detsembrini saab kandideerida **TARTU ÜLIKOOLI AMETIÜHINGU** juhatuse esimehe kohale. Juhatuse esimehe ülesanne on suurendada ja noorendada liikmeskonda, panustada TÜ kaasavasse juhtimisse ning edendada ametiühingutegevust ülikoolide vahel. Kandidaadilt oodatakse kõrgharidust ning head suhtlemis- ja organiseerimisoskust. Kasuks tulevad ülikoolis töötamise kogemus, teadmised projektijuhtimisest, lai silmaring, avatus uuele ja õigusteadmised. Tööle asumise aeg on jaanuar 2019. Kandideerijatel palutakse esitada CV hiljemalt 7. detsembriks e-posti aadressil union@ut.ee.

TUNNUSTAMISED

TÜ suure medali ja tänukirja pälvis 70. sünnipäeval loodus- ja täppisteaduste valdkonna emeriitprofessor, botaanika osakonna rakendusökoloogia vanemteadur **KRISTA LÕHMUS**.

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvis 70. sünnipäeval kliinilise meditsiini instituudi kirurgia-kliiniku üldkirurgia lektor emeriitdotsent **TOOMAS VÄLI**.

TÜ väikese medaliga tunnustati 60. sünnipäeval haridusteaduste instituudi õppekorralduse spetsialisti **ANNELI ADAMSONI**, 50. sünnipäeval ökoloogia ja maateaduste instituudi geograafia osakonna õppekorralduse spetsialisti **HELI RAAGMAAD** ning ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse intellektuaalse omandi juristi **REET ADAMSOOD**.

TÜ aumärgi ja tänukirja pälvis 85. sünnipäeval loodus- ja täppisteaduste valdkonna emeriitdotsent **LEIDA TUULMETS**.

TÜ aumärgiga tunnustati 50. sünnipäeval eesti ja üldkeeleteaduse instituudi üldkeeleteaduse dotsenti **ILONA TRAGELIT**.

TÜ tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval füüsika instituudi tehnik **JAAN MAASEPP**; 60. sünnipäeval bio- ja siirdemeditsiini instituudi veterinaar **AIVAR VUKS** ning farmaatsia instituudi sekretär **MERLE TIIDEMAA**; 55. sünnipäeval majandusteaduskonna juhiabi **RIINA VIILUP**; 50. sünnipäeval molekulaar- ja rakubioloogia instituudi molekulaarbioloogia vanemteadur **TIINA TAMM** ning raamatukogu erialainfotalituse referent **SIGNE BACHMANN**.

ÕNNITLUSED

70 **RAIVO MASSO**, meditsiiniteaduste valdkonna emeriitdotsent – 5. detsember
MIHKEL ZILMER, meditsiinilise biokeemia professor ja biokeemia osakonna juhataja – 15. detsember
RAIVO UIBO, immunoloogia professor ja immunoloogia osakonna juhataja, akadeemik – 21. detsember
JÜRI VEDRU, loodus- ja täppisteaduste valdkonna emeriitdotsent – 24. detsember
MATI KARELSON, molekulaartehnoloogia professor ja molekulaartehnoloogia õppetooli juhataja, akadeemik – 27. detsember

65 **ASKO URI**, bioorgaanilise keemia juhtivteadur – 3. detsember
EHTE ORLOVA, patofüsioloogia dotsent – 18. detsember
JAANUS REMME, molekulaarbioloogia professor ja molekulaarbioloogia õppetooli juhataja – 18. detsember

60 **JUHAN SEDMAN**, üldise ja mikroobibiokeemia professor ning üldise ja

mikroobibiokeemia õppetooli juhataja – 7. detsember
IRINA TRUHHAN, Narva kolledži majandusosakonna koristaja – 16. detsember

55 **PEETER HÕRAK**, käitumisökoloogia professor – 11. detsember
DIVA EENSOO, rahvatervishoiu õppetooli analüütik – 14. detsember

ÜLLE MAIDLA, teaduskorralduse spetsialist – 21. detsember

50 **LEA ALTNURME**, religioonisotsioloogia vanemteadur – 23. detsember
SILLE VAHTRA, lastekliiniku metoodik – 29. detsember

40 **KATRIN KEPP**, molekulaar- ja rakubioloogia instituudi spetsialist – 10. detsember
HENDRIK LUUK, inimese füsioloogia vanemteadur – 12. detsember

35 **VAHUR ÜPRUS**, infotehnoloogia spetsialist – 18. detsember
IVAR KUUSIK, röntgenspektroskoopia teadur – 25. detsember

ILONA TRAGEL 50

24. novembril sai 50-aastaseks TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi üldkeeleteaduse dotsent Ilona Tragel.

Ilona Trageli tee Tartu Ülikoolis sai alguse 1987. aastal, mil ta asus pärast Tartu 10. Keskkooli lõpetamist õppima õigusteadust. 1992. aastal vahetas ta eriala ning alustas soome keele ja kirjanduse õpinguid, millele järgnesid magistrantuur ja doktorantuur üldkeeleteaduses. 2003. aastal kaitses Ilona Haldur Õimu käe all valminud doktoritöö «Eesti keele tuumverbid».

Doktoriõpingud seljataga, asus ta tööle Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi teadurina ja juhatas Tartu Ülikooli keelekeskust (2004–2014). Aastatel 2005–2008 töötas ta ka keeleteaduse ja -tehnoloogia doktorikooli projektijuhina ning aastatel 2009–2014 keeleteaduse, filosoofia ja semiootika doktorikooli juhatajana. 2011. aastal valiti Ilona Tragel TÜ üldkeeleteaduse dotsendiks. Aastatel 2014–2018 töötas ta Pekingi Välisõpingute Ülikoolis, kus õpetas eesti keelt.

FOTO: ERAKOGU

Ilona Trageli teadustöö keskmes on olnud kognitiivne lingvistika. Kognitiivse ja funktsionaalse keeleteaduse ulatuslikku levikut Eesti keeleteadlaste hulgas võib pidada just Ilona teeneks.

Erilist tähelepanu väärib Ilona Trageli oskus keeleteadust propageerida, nii üliõpilaste entusiastliku juhendamise kui ka ürituste korraldamise kaudu. Tema algatusel alustati 2001. aastal konverentsisarja «Teoreetiline keeleteadus Eestis». Ilona tuntus tugeva korraldajana ja suurepärase võõrustajana rahvusvahelises kognitiivse keeleteaduse ringkonnas viis selleni, et 2017. aasta juulis toimus Tartus 14. rahvusvaheline kognitiivse keeleteaduse ühingu aastakonverents, millest võttis osa pea 500 delegaati 50 riigist üle maailma. Ilona on oma üliõpilastele ja juhendatavatele väga pühendunud. Juhendatavatele ei ole Ilona kunagi ainult juhendaja, vaid mentor, nõustaja, kriitiline kolleeg ja sõber. Ka õppejõuna ei rahuldu Ilona kunagi vaid aine sisu edasiandmisega – nii õppisid Ilona Hiina üliõpilased eesti keele grammatika ja sõnavara kõrval eestikeelseid laule (ja esinesid koos TradAttackiga!) ning osalesid Eesti käsitööklubis.

Kolleegide seas on Ilona Tragel tuntud kui ülimalt võimekas inimene, kelle oskus oma kolleege motiveerida on muljetavaldav. Märkimist väärib ka Ilona võime leida igas raskes hetkes midagi humoorikat ja nõnda innustada minema võiduka lõpuni. Ta oskab õigel ajal pidurit vajutada ja järgmisel, vajalikul hetkel viienda käigu sisse lülitada.

Kallis Ilona, soovime Sulle jätkuvat indu teadustöö tegemisel, rohkelt häid ideid ja palju tublisid üliõpilasi!

Kolleegid ja õpilased eesti ja üldkeeleteaduse instituudist

KONTAKTÕPE LAIENDATUD RUUMIS

On üldteada, et kõik šampanjad on vahuveinid, kuid kõik vahuveinid ei ole šampanjad – on ainult need, mis on toodetud Kirde-Prantsusmaal Champagne'i maakonnas traditsiooniliste meetoditega ja kindlatest viinamarjasortidest. Üldjoontes samamoodi on auditoorse ja kontaktõppega, sest ka need ei ole samatähenduslikud.

Traditsiooniliselt on kontaktõppeks peetud auditoorset õpet, mis toimub näiteks loengu, seminari või praktikumi vormis. Eeldatakse, et õppejõud ja üliõpilased jagavad samal ajal sama füüsilist ruumi, kus suheldakse üksteisega silmast silma. Kui just ei varjuta arvutiekraanide taha.

Aja jooksul on ruumi mõiste teisenenud. Enam ei käsitata sellena üksnes füüsilist, vaid ka virtuaalset ruumi. Õppejõud on kolinud õppetöö vähemalt osaliselt üle veebi ja sealjuures võtnud endaga kaasa ka kontaktõppe kui õppevormi: tänu tehnoloogia võidukäigule on silmast silma suhtlus võimalik ka veebiruumis, isegi kui viibitakse parasjagu maailma eri paigus.

Tartu Ülikooli haridustehnoloogia peaspetsialist Lehti Pilt ütleb, et veebipõhise kontaktõppe levinuim vorm on veebiseminar, mis võib toimuda tekstilise vestlusena jututoas või audio-/videopõhise suhtlusena spetsiaalse tarkvara abil. BigBlueButton ja teised veebiseminari tarkvaraprogrammid võimaldavad sünkroonselt teha esitlusi, korraldada audio- ja videokonverentse, jagada eri vormingus faile ja oma ekraanil toimuvat, kasutada ühist jututuba ning valget tahvlit.

KONTAKTÕPE (ingl *contact learning/teaching*) on auditoorses või veebipõhises õppekeskkonnas toimuv õppetöö, milles osalevad samal ajal nii üliõpilane kui ka õppejõud.

Tuleme nüüd tagasi artikli alguses esitatud võrdluse juurde. Kuigi auditoorne õpe on nagu traditsiooniline šampanja, mille headuses üldjuhul ei kahelda, ei maksa siiski peljata teist kontaktõppe vormi, veebipõhist kontaktõpet. Veebipõhine kontaktõpe võib tekitada esialgu küll kõhedust, kuid teame ju kõik, et kes ei riski, see šampanjat (või vahuveini) ei joo. ●

KEELENURKA TOIMETAB MILJON+ TÖÖRÜHM (RIINA REINSALU, ANN SIIMAN JA SIRLI ZUPPING). ILLUSTRATSIOONI ALLIKAS PIXABAY.COM.

Vaata ja täienda Vikipeedias artiklit «Kontaktõpe». Kõigi mõistete loendi leiad aadressilt Vikipeedia:Tartu Ülikooli keelenurk.

FESTIVAL

30. novembrist 2. detsembrini toimub Tallinnas Kultuurikatlas maailma suurim robootikafestival Robotex, kus on arvukalt võistlusi, huvitavaid ettekandeid ja töötube, näitusesaal ning palju muud.

30

SEMINAR

14. detsembril toimub Jakobi 2-114 TÜ Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse ja Viljandi kultuuriakadeemia kunstide keskuse ühisseminar «Nuka vaim Lõuna-Eesti kunstis».

14

NÄITUS

31. detsembrini saab TÜ arheoloogia osakonnas uudistada Are Tsirgi mälestusnäitust, kus on välja pandud tema valmistatud kiviesemed, kasutatud tööriistad ja kiviaegsete esemete koopiate kogu.

31

6

SÜGISKOOL

6. ja 7. detsembril toimub TÜ raamatukogus ajaloo-, kirjandus- ja kultuuriteaduste tudengikonverents, mis on mõeldud magistrantidele.

14

JUMALATEENISTUS

14. detsembril kell 17 peab Jaani kirikus jõulujumalateenistusel jutlust religioonipsühholoogia professor ja nõustaja-kaplan Tõnu Lehtsaar.

DETSEMBER 2018

E	T	K	N	R	L	P	E	T	K	N	R	L	P	E	T	K	N	R	L	P	E	T	K	N	R	L	P	E
26	27	28	29	30	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31